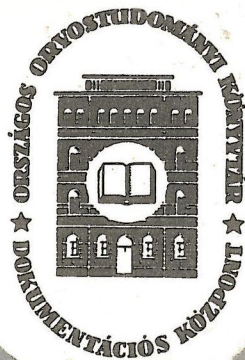

F 568/a

1974 JUL

8

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1974
14. ÉVF.
II
SZÁM

A Z
ORVOSI KÖNYVTÁROS
1974. 14.évf. 2.szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÉS
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Budapest

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

Szepesiné dr Benda Mária

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ

1088 Budapest, Szentkirályi u 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

R. dr HARKÓ Viola könyvtáros, Eva KNIH, a beográdi egyetemi könyvtár munkatársa, JABLONKAY András, a debreceni Kenézy Könyvtár igazgatója, SOMLAINÉ MAJOROS Rózsa, a makói Városi Kórház orvosi könyvtárosa, JANTSITS Gabriella, az OOKDK tudományos munkatársa, KOMINKA László, az OOKDK tudományos munkatársa, SZEPEINÉ BENDA Mária, az OOKDK osztályvezetője, dr RÉTHELYI Jenő, a keszthelyi Városi Kórház röntgen főorvosa.

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült: az ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNY
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT

Sokszorosító részlegében

Pld.: 300

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S
Az Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1974

14. évfolyam

2.szám

T A R T A L O M

Oldal

O r v o s t ö r t é n e l e m -

o r v o s i

k ö n y v t á r o s o k n a k

R.HARKÓ Viola: Az életrajzíró Wespri-
mi István..... 137

K ü l f ö l d i k ö n y v t á r o s o k
í r j á k

KNIH, Eva: A beogradi "Svetozar Marković
Egyetemi Könyvtár Tájékoztató Osztá-
jának tevékenysége..... 156

K ö n y v t á r o s a i n k í r j á k

JABLONKAY András: A debreceni Kenézy
Könyvtár jelene és tervei..... 165

SOMLAINÉ MAJOROS Rózsa: A könyvtáros -
és a tájékoztatás..... 181

JANTSITS Gabriella: A külföldi fogorvo-
si folyóirat-ellátottság vizsgálata
lyukkártyás módszerrel. Egy kísérlet 185

KOMINKA László: A folyóiratbeszerzések alakulása az orvosi szakkönyvtári hálózatban az új gazdaságirányítás első éveiben.....	195
SZEPESINÉ BENDA Mária: Az orvosi könyv- tárak versenye.....	211
O r v o s t a n a c s a d ó i n k i r j á k	
RÉTHELYI Jenő: Az orvosi könyvtárak szakmai feladatai.....	234
K ö z l e m é n y e k - H i r e k ...	244
Jelen számunk cikkeinek angol és orosz nyelvű referátumai.....	246

CONTENTS

	Page
Medical history for medical librarians	
Viola R.HARKÓ: István Wesszprémi - the Biographer	137
Foreign librarians report	
Eva KNIK: Activity of the Information Department of the "Svetozar Markovic" University Library, Belgrade	156
The librarians report	
András JABLONKAY: Present and future Plans of the Kenézy Library of Debrecen	165
Roza SOMLAI MAJOROS: The Librarian and Information	181
Gabriella JANTSITS: Study on the Supply of Foreign Dental Journals by the Marginal Punched Card Method	185
László KOMINKA: Acquisition of Periodicals of the Medical Libraries During the First Years of the New Economic System .	195
Maria SZEPESI BENDA: Competition of Medi- cal Libraries	211
Medical advisers write	
Jenő RÉTHELYI: Professional Tasks of Medical Libraries	234
News and Notes	244

История медицины для медицинских библиотекарей	
Виола Р.ХАРКО: Биограф Иштван Веспреми. . .	137
Зарубежные библиотекари пишут	
Эва КНИХ: Деятельность Информационного Отдела Белградской Библиотеки Университета имени Светозар Маркович.	156
Венгерские библиотекари пишут	
Андраш ЯБЛОНКАИ: Состояние и планы Дебреценской Библиотеки имени Кенези.	165
Рожа Ш.МАЙОРОШ: Библиотекарь и информационная работа.	181
Габриелла ЯНЧИЧ: Анализ снабжения зарубежными зубоврачебными журналами, методом перфокарт. Итоги эксперимента.	185
Ласло КОМИНКА: Динамические изменения комп- лектования журналов в сети медицинских библиотек за первые годы новой системы управления хозяйства.	195
Мария С.БЕНДА: Соревнование медицинских библиотек.	211
Врачи-консультанты пишут	
Иене РЕТХЕИИ: Специальные задачи медицинских библиотек.	234
Сообщения - Известия. . .	244

HARKÓ Viola

Az életrajzíró Weszprémi István

/1723-1799/

Tavaly volt Weszprémi István születésének a kétszázötvenedik évfordulója, s 1974-ben kétszáz éve, hogy élete főművének /*Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia* = Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza; /1774-1787/ első kötete megjelent. E két alkalomra való emlékezésül foglalkozunk most az életrajzíró Weszprémivel, aki több évtizedes, páratlan szorgalmu munkával forrásértékű művet alkotott a magyar orvostörténetírás számára,

A *Succincta* valószínűleg már eleve kis példányszámban jelent meg, mert példányai századunkra annyira elfogytak, hogy feltétlenül indokoltnak látszott kétnyelvű kiadás megjelentetése. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár által megindított "Orvostörténeti Könyvek" sorozatában, a *Medicina Könyvkiadó* gondozásában jelent meg a négy kötet /ford. I-III. k. Kővári Aladár, IV. k. Vida Tivadar/ 1960-1970 között.

Weszprémi művének ajánlása: "Údv a tudomány szellemének és hazámnak" tanúsítja, hogy a korszellem - a mult tisztelete, felkutatása hazaszeretettel párosulva - sugallta vállalkozása véghezvitelét. Mind a négy kötet

cimoldalán egy érdekes Vergilius-idézet gondolkoztatja el az olvasót: "Keljen majd ki siromból egy bosszút állani kész lény" /Aeneis, IV. ének/. El kell fogadnunk Szónyi Benjámin, Wessprémi jóbarátja magyarázatát: "Nem vészt jósol e vers orvosi átok alatt, sőt inkább életre segíti a Pannoniában, Erdélyben fekvő elhalt orvosokat."

Wessprémi e munka elvégzésére tudatosan, fiatal korától készült. Nemcsak hazájának, hanem külföldnek is meg akarta mutatni, milyen erőt és értéket képvisel a magyar orvosi rend, holott 1769-ig nem volt hazánkban szervezett orvosképzés. A nemzetközi tudósvilág érdeklődésének felkeltése céljából írta munkáját latinul, különben magyarul is írhatta volna, mert egyéni hangvétellel, szép stílusban írt anyanyelvén, de ő most "a nagyobb körben és határoktól független hatás érdekében" választotta a latin nyelvet.

A Succincta megírására egyéni felkészültsége messzemenően predesztinálta. Megvolt hozzá az alapképzettsége, általános műveltsége, bőséges szakirodalmi ismerete, érdeklődése. Munkájában segítette kiemelkedő nyelvtudása: a klasszikus és keleti nyelveken kívül tudott angolul, németül és franciául. Élete során nemcsak több idegen nyelvű munkát fordított, hanem módjában állt gazdag külföldi irodalom átnézése, jegyzetelése a magyar vonatkozásokat illetően. Bármerre járt, tanulmányozta az elérhető levéltári, könyvtári anyagot, Megnézte a nevezetesebb emlékműveket, sírfeliratokat. Évtizedek alatt a közölhetőnél jóval több jegyzetanyaga gyűlt össze, a négy kötet az ebből való válogatás eredménye.

Írói módszere

Az egyes kötetek összeállítására nem volt ki-fejezett rendszere; "a betűk abc-rendjén kívül semmi szabály sem köt" - írta. Az első kötetek szerkesztése merevebb, szövege szűkszavubb, hogy aztán annál áradóbbá váljék. Nincs többé ereje a szűkítéshez: a negyedik kötet terjedelme három IV híjján annyi, mint az első háromé. Növeli a terjedelmet, hogy egyes témáknál illetve szerzőknél ismétlésekbe bocsátkozik, kili-gazítás, bővítés, hangsúlyozás miatt. Azt is feltételezi, hogy nem jut minden egyes kötet ugyanazon olvasó ke-zéhez. A bekért adatok késedelme miatt igen sok a pótlás: terjedelmük 170 oldal a negyedik kötetnél. Így is fájlalja, hogy "papírhány miatt sok fontos dolog ki-maradt." A harmadik kötet írásakor már arra is panas-zodik, hogy látása egyre jobban romlik. E két körülmény tehát még bizonyos gátakat is szabott a terjedelem vo-natkozásában.

Anyaga enciklopédikussága nemcsak sokirányú érdeklődéséből és ismeretátadási kényszeréből fakad, hanem az általa felvonultatott szerzők nagyrésze hozzá hasonlóan polihisztor volt, ő pedig teljes életművéket akarta felmutatni, nem csupán az orvosi vonatkozásokat, így nyerhetünk bepillantást a régi magyar költészetbe, a régi magyar irodalmi nyelvbe. Weszprémi munkáját filológiai pontossággal végzi. Példa erre Janus Pannonius két idézett verssora hitelességének kérdése.

"Aztán meg kitanít, hogyan üzzem el emberi testből - orvosi módon a kórt, mely halaványra fakít"-így vezette be e sorokat jegyzetelbe egy régi Janus-kiadásból az oxfordi Bodley-könyvtárban, angliai tanulmányutja idején. A hazai 1754-es kiadás ezt megkurcitotta. Kárhoztatja, hogy ami egyszer jó, azt nem szabad elrontani: "Adjátok vissza, kérlek benneteket, gazdájának azt, aminek elvételét az egész tudósvilág siratja!".

Nagyvonaluan fogta fel az orvosok magyar vagy erdélyi származását, illetve egyáltalán orvos-voltát. Nemcsak a hazánk területén valaha működött külföldi orvosok, vagy idegen földön működő magyar származású orvosok kerülnek be feldolgozásába, hanem magyarnak veszi az ókori "szittya" eredetű orvosokat is /Abaris, Anacharsis, Toxaris/. Közül nem orvosi életrajzokat is /Eckius, Greissing, Hunyadi, stb./, ha bárminő kapcsolatuk kimutatható a tágan értelmezett orvosláshoz.

A közölt életrajzok feldolgozása minőségileg nem egyforma. Egyik - másik nyilvánvaló adatszegénység miatt - kevésbé sikerült, de vannak magasröptű tanulmányok egy-egy szerző életművéről, jelentőségéről. Ha indokolt, kiemeli egyes orvosok nyelvtudását, műveltségét, magas iskolázottságát, kiemelkedő alkotásait akkor is, ha azok nem orvosi vonatkozásúak. Nem hagyja figyelmen kívül, ha valamelyik orvosnak kiemelkedő könyv-, régiség-, érem-, ásvány- vagy növénytani gyűjteménye volt. Ha teheti, nyomon követi a gyűjtemények távolabbi sorsát is.

Megbízhatatlan, általa ellenőrizhetetlen adat nem kerülhetett szövegébe. Ha mégis hibázott, tévedését minél előbb igyekezett kijavítani. Bár csak az általa hitelesnek tartott forrásműveket használta, s előfordult, hogy ezekben téves adatot fedezett fel, kiigazítja, még ha az általa annyira nagyrabecsült Czwittinger, Rotarides, Bod vagy Horányi követte el, akiknek az anyagát ő csak kiegészíteni akarta a magyar orvosírók életrajzaival. Forrásait nem tartotta elegendőnek, ezért felhívta olvasóit: "akiknek történeti emlékei vannak a magyar multból-közölje vele". Köleséri Mihály "A régi Erdély" c. munkájával kapcsolatban említi, hogy az állítólag Bél Mátyáshoz került, ezért "Igen kérjük Bél könyvtárának birtokosát a közjó érdekében jutassanak hozzá minket is ehhez a lappangó kincshez". Aggályos, ha olyan munkát ír le, melyet ő maga nem látott. Két Köleséri-kézirat esetében meg is jegyzi, hogy állítólag megjelentek nyomtatásban, de "nekem soha sem volt módomban látni őket. Ugyan megjelentek-e valaha?" - kérdi. A saját emlékezetében megbízik: "nem emlékszem, hogy ez valaha is megjelent," - "nem hiszem, hogy ezek az általam soha sem látott könyvecskék valaha is megjelentek" - írja Fischer Dániel műveinél. A ritka régi nyomtatványoknál az egyedi példányt írja le, amely a kezében volt: milyen állapotban van, milyen a kötése, betűtípusa. Ilyen esetben bővebb könyvészeti adatokat közöl. Idéz az ajánlásból, előszóból, tartalomból; közli az egyes fejezetcímeket. Az általa fontosnak tartott részleteket szóról-szóra idézi, hogy aki nem juthat

hozzá a munkához, az is érzékeli, milyen fontos dologról van szó. Könyvészeti leírásai pontosak; megadja a szerző, teljes cím, megjelenési hely, év, méret, kötet-, oldalszám adatait.

Az orvosi életrajzok és felsorolt művek tanulmányozása révén megállapíthatjuk, hogy gyakorlatilag nincs az akkori orvostudománynak olyan ága, melyet ne érintene. Különleges figyelmet szentel az anatómiának, kórbonctannak, élettannak, gyermekgyógyászatnak, a vaccinatio kérdéseinek, járványtannak, közegészségügynek, állatgyógyászatnak, orvosi meteorológiának, a terápiának; ezen belül sokat foglalkozik a gyógyszeres kezeléssel, a balneológiával. Érdeklődik a lélektan, diétetika, botanika, orvosképzés. Beszámol a különböző orvosi disciplinák multjáról, jelenéről.

Nagy figyelmet szentel a magyar és külföldi orvosi kapcsolatok felderítésének; ezek fontosságát több ízben nyomatékosan hangsúlyozza, s további tanulmányozásuk szükségességét hangoztatja. Az általa közölt idevágó értékes adatok kiindulópontjai lehetnek a további kutatásnak a magyar-angolszász, cseh-morva, dán, francia, holland, itáliai, lengyel, német, osztrák, román, svéd, török orvosi kapcsolatok területén.

Felvilágosult szellemben ír az orvoslással károsan összefüggő olyan tevékenységről, mint a kuruzslás, az ártó módon végzett házi orvoslás, az olejkárok működése; mindez szégyent hoz a korszerűen gyógyító orvosokra. Elítéli az alkimiával, asztrológiával való foglalko-

zást; badarságnak tartja a vámpirokról, lldércekről, gyógyító amulettekről szóló meséket. Hathatós érvekkel cáfolja a növényi arany létezését.

Munkája nemcsak gazdag orvostörténeti forrás, hanem fontos patika-, kórház- és gyógyszerésztörténeti adatok tárháza. Érdekes összeállításokat közöl a pap-orvosokról, az orvosnőkről, a szerencsétlenül járt tudósokról. Nemcsak az orvostudománnyal rokon területre rándul ki, mint a kémia, fizika, hanem szinte teljes tudománytörténetet nyújt olvasóinak.

Alapos jártasságot árul el nemcsak a hazai és egyetemes történelemben, hanem hatékonyan figyelembe veszi a történeti segédtudományok nyújtotta lehetőségeket; alkalmazza a heraldika, numizmatika, ikonográfia, térképészet addig elért eredményeit. Sokat foglalkoztatja a régészet; sürgeti a magyarországi római emlékek minél előbbi számbavételét.

Kimerítően tárgyal egyháztörténeti problémákat. Igyekszik elfogulatlan lenni, bár protestáns voltát akaratlanul is elárulja, mikor a vallásüldözésekről ír, vagy amikor közli a protestáns bibliakiadások,- fordítások könyvészetét, a református lelkészek, szuperintendensek, püspökök magyarországi névsorát.

Nagyon tájékozott az írás-, nyomdászat-, könyv-, könyvtár-, sajtótörténetben. Több helyen méltatja a kiemelkedő orvosi gyűjteményeket, magánkönyvtárakat; egy-egy értékes munka vagy műremek könyv kalandos sorsát.

Ismerte kora kimagasló tudóstársaságai, akadémiai, egyetemei, közelebbről a magyar iskolák, főiskolák

történetét, munkásságát, felismerve fontos szerepüket az orvospképzésben és közművelődésben.

Kirándul olyan területre is, mint a jogtörténet; érdeklik kora közgazdasági viszonyai, a magyar mezőgazdaság helyzete; még kertészeti problémákat is említ. A szemtanu hitelességével ismerteti kora nevezetes kertjelt.

Az egyes művek tárgyalásánál többször hangsúlyozza az illusztrációk fontosságát. Tudta, hogy a jól kiválasztott és művészi illusztrációk egy-egy mű hatásfokát jelentősen emelik. Deccard egyik kéziratánál, annak kiadatása esetén /A magyar mezőgazdaság III. könyve/ javasolja: "bizonyára még nagyszerűbb lenne, ha hozzáértő művész keze alkotta képek ékesítenék". Ő maga is készített illusztrációkat a Succinctához; lerajzolta, amit nem lehetett kinyomtatni betűkészlet hiányában, másrészt ritka, egyedi érem- és pénzdarabok esetében írja: "kiteszem ide az eredeti példányról gyarló ceruzával rajzolt képét".

Weszprémi nagy kedvelője volt a régi iratoknak, kódexeknek, könyveknek. Valóban a bibliofil szólal meg benne, amikor panaszkodik: "Nem minden szomorúság nélkül teszem szóvá mult századainknak azt a szerencsétlenségét, hogy mialatt hazánkban állandó dühös háboru folyt külső ellenségeink ellen...sok-sok nyilvánosság elé került könyvünk ugy elpusztult, hogy egyetlen maradványszámuk se található egész országunkban". Így ha igazán ritka, vagy unikum könyvre akad, ismertetésére nem sajnálja a helyet munkájában.

A Succincta forrása

A négy kötet alapos elemzése hozzásegíti az olvasót, hogy Weszprémi forrásait s azok lelőhelyeit felleltesse, megtudja. Több helyen utal saját gyűjteménye használatára, amelyet halála után vettek leltárba: 667 műről van szó, de feltehetőleg számos munka került ajándékozás vagy végrendekezés útján ezeken kívül más birtokába, ugyanis Weszprémi több olyan oklevelet, kéziratot, orvosi értekezést, diplomát, könyvet említ sajátjaként, amelyek szerepeltek a hagyatéki leltárban. Idéz régi 15.-16.sz.-i okleveleiből, különböző kéziratokból /Méllusz Juhász Péter, Apáczai Csere János, az angol Basirius Izsák leveleiből, Apáti Miklós utinaplójából, különböző önéletrázásokból, Spindler Pál, Rotarides Mihály kézíratos műveiből, Kazay Sámuel Plinius-fordításának kéziratából/.

Számos hazai és külföldi könyvtárkaság szerepelt gyűjteményében a nyomdászat legrégibb korszakából. Büszke volt gyönyörű misekönyveire (1505, 1509, 1598/, a hitvitázó irodalom egy-egy már kifogyóban lévő röprátára, régi magyar nyomtatványaira, mint a Hágyó vadászság, vagy Méllusz, Bejthe, Nadányi herbáriumaira, Jordán, Kyr, Jessenius orvosi könyveire. Ezekből néha azért is idéz hosszú részleteket, hogy lássuk, milyen volt a régi magyar nyelv és mennyire alkalmas az orvostudomány tárgyalására. Ebből a szempontból legjobbnak tartja Kölesenti F. esszé a fogalmazása valamelyik magyar nyelvű orvosi munkának / mint

Nachold. Fundamentumos Oktatása/, újbóli megjelentetése ellen tiltakoztak "az arrafelé lakó /Sopron/ műveltebb magyarok finom álla sem bírta volna ki bosszúság nélkül". Lfja. Weszprémi többször hivatkozik értékes kalendáriumgyűjteményére is.

Könyvtára legnagyobb része 18.sz.-i szerzők munkáiból áll; összetételük jellemző Weszprémi polihisztor voltára. Sok ugyan az orvosi és természettudományos irodalom /kb. 300 mű/, s jelentős a vallási és egyháztörténeti művek száma /100 kötet/, de helyet kapnak a gyűjteményben jelentős filozófiai, bölcsészeti, irodalomtörténeti, nyelvészeti, jogi és politikai könyvek, nem beszélve a számos magyar és egyetemes történelemmel foglalkozó munkáról. A Succincta szempontjából hangúlyt kapnak az egyes életrajzok, Baldinger bibliográfiai tára, az orvostörténeti munkák /12 db/, forráskiadványok, különböző könyvészetek, s heraldikával, numizmatikával, régészettel foglalkozó kézikönyvek.

Számos folyóirat több évfolyama megvolt könyvtárában /Miscellanea Curiosa, Acad. Caes. Leop. Naturae Curiosorum, Acta phys.-med., Nova Acta phys.-med., Phil. Transactions of the Royal Society, Medical Essays-Edinburgh, Ung. Magazin, Götting Anzeiger, Med.u.Phys. Journal, Der dtische Merkur, Realzeitung der Wissenschaften, Collect. Vratislav., stb./, ezekből a magyar vonatkozásokat gondosan kiírta.

Legkézenfekvőbb lenne azt hinni, hogy a saját gyűjteménye szolgálhatott elsőrendű forrásként életrajzgyűjteményéhez. Erről azonban szó sincs: sem mennyiségileg, sem minőségileg nem segíthette saját könyvtára

döntő mértékben, ehhez más források után kellett néznie.

Meg kell még emlékeznünk főleg ókori pénzekből álló kis numizmatikai gyűjteményéről, s arcképkollekciójáról, melynek alapján több magyar orvos arcmásának leírását közli /Bánffihunyadi, Zsámboki, Weber, Balogh, Perbegg, stb./. Egyébként szakirodalom alapján /Beughem, Reusner, Moehsenius, Boissardus/ igyekszik pontos adatokat adni: egy-egy tudós arcképe hol található, ki örököltette meg, milyen ruházatban, milyen felirattal.

Számos helyen utal arra, milyen haszonnal járt számára debreceni patikus barátja, a tudós gyűjtő: Kazay Sámuel oklevél-, kézirat- és könyvgyűjteményének használata, nem beszélve párját ritkító éremtáráról, antik leleteiről /kövek, feliratok, bronzszobrocskák/. Említést tesz többek között Kazay Vulgata biblijájáról, 70 pergamen kézirat kódexéről, Kazay Karácson 1413-ból származó végrendeletéről /egyik legrégebb nyelvemlékünk/, Bethlen Farkas "Erdély története" c. értékes munkájáról. A magyar szakirodalomban először Weszprémi ismerteti s szemlélteti az éremgyűjtemény egy részét. "Keservesen, saját kezével" rajzolta le az eredeti példányok egy-egy darabját a Succincta részére. Együttal sürgeti: minél előbb szükséges lenne a magyar érmek rézmetszetekkel szemléltetett történetének kiadása a hosszadalmas leíró szövegek helyett.

A Kazay-gyűjtemény 1796-ban a debreceni ref. kollégium birtokába került vétel útján. Az 1386 tétel mögött felbecsülhetetlen értékek rejlenek: a kéziratgyűjtemé-

nyen kívül 27 kódex, 40 ősnyomtatvány, régi magyar művek ritka példányai, számos herbárium, híres orvosi anatómiák, értékes térképgyűjtemény, de több mű nem szerepel a jegyzékben, amelyeket Weszprémi a gyűjtemény darabjaként említ.

Jelentős magánkönyvtára volt ebben az időben Debrecenben az orvos és fizikus Hatvani Istvánnak; nemes- és családlevelek, kéziratok, könyvek, arany és ezüstérmék voltak birtokában. Gyűjteményét ismerte és használta Weszprémi, Jóbarátság fűzte őket egymáshoz. Hatvani volt családi orvosuk. Halálakor Weszprémi készítette el - római minta után - ma is meglévő sírfeliratát. Másik debreceni orvosbarátja Csapó József volt, aki szintén rendelkezett saját könyvgyűjteménnyel. Csapó értett a botanikához, numizmatikához, heraldikához; kézíratos magyar történeti munkát is hagyott hátra. Mint Csuzi Cseh János mostohafia, nemcsak életrajzi adatokat, hanem kéziratanyagot is adott át Weszpréminek.

Weszpréminek Debrecenben kiterjedt tudós baráti köre volt. Az 1771-ben alapított u.n. debreceni irodalmi kör tagjai már előzőleg is gyakori házi vendégek voltak. Nem-orvos barátai közül Benedek Mihály ref. lelkésznek, szuperintendensnek volt jelentős könyvgyűjteménye. Adatgyűjtésben, vitás tudományos kérdések tisztázásában segítségére voltak többi debreceni barátai is, mint Varjas János, Hunyadi Ferenc, Szónyi Benjámín, Szilágyi Sámuel, a nyelvész Kalmár György, s későbbi vejei: Ormos András, Földi Mihály, Fazekas Mihály.

Életrajzirói munkájához döntő segítséget kapott még a debreceni ref.kollégium könyvtárától, amely ekkor

élte első virágkorát. Gyűjteményét Weszprémi használta, anyagát jól ismerte, hiszen három évig segédkezett itt diák korában a könyvtárvezető Hatvani István mellett. Neki is része volt abban, hogy a Diószegi Istvánról származó értékes anyag, amelyet említ a Szócincóában, a kollégium birtokába került. Csaknem hatezer kötetes volt a könyvtár Weszprémi debreceni országháza idején. Sok még a teológiai jellegű anyag, de egyre jobban kidomborodik a gyűjtemény egyetemes jellege. Az akkor már kétszázéve egyfolytában működő nyomda /1561-ben alapította Huszár Gál/ köteles példánnyal, nagyértékű hagyatékok bekérése /pld. Maróthy György/ és a külföldi tanulmányutakról hazatérő peregrinus diákok könyvajándékai nem beszélve a vételekről, nagyobb ajándékozással, nagy mértékben gazdagították az anyagot. A Weszprémi által oly sokat emlegetett fehér bőrbe kötött, négykötetes Pierre Bayle: Dictionaire Historique et Critique /Bázel, 1738/ c. történeti szótárt Hatvani hozta kalandos uton a kollégiumi könyvtárhoz.

A Weszprémi által hivatkozott gazdag történeti, irodalmi, nyelvészeti, egyháztörténeti, természettudományi, orvosi művek nagy részét itt megtalálta akár hazai, akár külföldi anyagról volt szó. A forráskiadványok nyújtotta anyag felhasználásán túl hozzájutott a legfontosabb szótárak, lexikonok, magazinok, kézikönyvek, disszertációk, könyvészetek, utalások, életrajzok által szolgáltatott szükséges adatokhoz. Felhasználta az olyan kiadványokat, mint a gyászbeszédok, üdvözlőversek, nászszólamok, iskolai naplók, értesítők, anyakönyvek, évkönyvek, város-

si számadókönyvek, amelyekből bőségesen volt a könyvtár állományában.

A sokszor említett Bonfini, Thuróczi, Istvánfi, Wallaszky, Czwittinger, Bod, Kaprinay, Katona, Bél, Otrokócsi, Benkő, Horányi, Szentiványi műveken kívül megvoltak itt a magyar és egyetemes irodalomtörténet jelentős munkái, nem beszélve az egyháztörténetiekről, amelyek gyűjtése a könyvtár elsőrendű feladata volt alapításától kezdve. Volt a könyvtárnak figyelemre méltó kéziratos állománya is.

Nem kockáztatunk túl sokat annak megállapításával, hogy Weszprémit a Debrecenben - különböző forrásokból - fellelhető anyag olyan mértékben segítette munkájában, hogy ezek az adottságok ugyanebben az időszakban ennyire sehol másutt az országban nem voltak meg.

Weszprémi azonban nem elégedett meg a Debrecen nyújtotta lehetőségekkel, más kapcsolatok után is nézett. Felvette az érintkezést nemcsak a különböző külföldi könyvtárakkal /Ausztria, Itália, Lengyelország stb./, hanem itthon is érintkezésbe lépett a veszprémi esztergomi káptalannal, a leleszi konventtel, különböző plébániákkal, papi közösségekkel, a kolozsvári, nagybányai, nagyszebeni, marosvásárhelyi könyvtárakkal. Személyesen is járt az esztergomi, pesti, pozsonyi levéltárakban oklevelek másolása céljából. Átnézte a pozsonyi Jeszenák család könyvtárát, a Semsei, Károlyi, Ráday, Berzeviczy, Batthány, Teleki családok irattárait. Számos külföldi tudós társasággal és akadémiával állt kapcsolatban. Ezek a bel- és külföldi intézmé-

nyek, magánemberek nemcsak adatokat szolgáltatottak, s íratmásolatokat küldtek Weszprémnek, hanem az általa legfontosabbnak vélt forrásmunkákat is kölcsönöztek számára. Így kapta meg külföldről pld. Comenius egyik munkáját, vagy így jutott hozzá itthon - "jelenleg kezeim között van" - írja - a Brenner-féle Bonfini kiadás /Bázel,1543/.

Levelezése

Nagy leleményességet és szervezőkészséget árult el azzal a ténykedésével, hogy nem elégedett meg a hivatalos szervek segítségével, hanem kérésével magánszemélyeket /orvosok, papok, tanárok/ is megkérésre szerte az országban: segítsék munkáját anyag- és adatszolgáltatásaikkal. Weszprémi kiterjedt levelezése különösen azóta került előtérbe, amióta megtaláltak kilenc levelét: Cornides Dánielhez, a híres történészhez írta, akitől két Weszprémnek szánt válaszfogalmazvány került elő. Kapcsolatuk nagyon hasznosnak bizonyult a Succincta szempontjából. Cornides nemcsak számos oklevélmásolatot küldött Weszprémnek, hanem eredeti példányokat is átnézésre. Ha úgy látta jónak, akkor csak részletes címleírást készített számára. Az ő baráti segítségével került kapcsolatba Weszprémi Pray Györggyel, akivel 5 év alatt 15 levelet váltott, Weszprémi Pray munkáit forrásértékűnek tekintette, történetirői munkásságát sokra becsülte. Pray kölcsönzött számára eredeti okleveleket is. Hasonló céllal állt kapcsolatban Weszprémy Bél Mátyással, Horányi Elekkel és Ráday Gedeonnal.

Talán nem lesz érdektelen, ha felsoroljuk a többi levelezőtársat is: előkerülhetnek utódaiknál levelezésük dokumentumai. "Nemes barátomnak" említi Weszprémi a soproni Deccard János Vilmost, akinek unokájával, Hajnóczy János Károllyal is kapcsolatban állt. Értékes adatokat kapott Szentpéteri József vágási lelkésztől, Wáli István almási plébánostól, Pázmányi Gábor "tudós pozsonyi barátjától", Tsétsi János sárospataki tanártól, Nagyborosnyai Zsigmond nagyenyedi teológiai doktortól; Szathmáry Pap, Mihály kolozsvári teológiai tanár régészeti adatokat közölt vele; Chenot Ádám erdélyi orvos kéziratokat másolt számára; Bucholtz Pál apjáról, Györgyről küldött adatokat. Kereszturi Ferenc soproni orvos Komáromi János Péterrel kapcsolatban tájékoztatta akinek veje volt. "Tisztelendő tudós Wágner sárosszebeni jezsuita", számos oklevél és adománylevél birtokosa, több értékes dokumentumot lemásolt Weszprémi részére /pld. a kerecsényi Zalay család leveleit/. Az Eperjesen lakó dobai Székely Sámuel ny.gyalogos ezredes számos lőcsei kézirat, oklevél adatait írta meg Weszpréminek. Ab Hortis Sámuel a kárpáti balzsam leírását küldte meg. Torkos Jusztusz János leszármazottai, köztük fia, János, pozsonyi orvos fontos adatokat küldött az általuk őrzött családi kéziratokról. Torkos József soproni főlelkész, Keresztési József és Czirbesz András János iglói evangélikus pap numizmatikai kérdésekről leveleztek Weszprémivel. Zoltán József és Valmarin Izrael levelezésén kívül személyes kapcsolatban is álltak a Succincta írójával, aki mindkettőjükéről sikeres, alapos életrajzot készített. Conrád József soproni orvos apjával

Andrással kapcsolatban küldött adatokat és töltse gyűjteményező könyvet. Malczó József kanonok, (észményezési) prébános Bercsny Ákos erdélyi fejedelem kéziratos naplójáról küldött vele részleteket, s másolatot. Is küldött a jászói prépostság okleveleiről. Kolozsi István brassói orvos kolozsvári adatokról tájékoztatta: anyja Köleséri Sámuel első felesége volt. "A nagy tapasztalatu"

Glosius Sámuel pesti orvostól nagyon remélte Weszprémi, hogy összeállítja a régi magyar orvosi irodalom bibliográfiáját /nem jelent meg/ Gömöri Dávid győri orvos alkümiával kapcsolatban tájékoztatta; ifj. Gömöri Dániel Rákóczi-íratokról küldött másolatokat.

Intenzív levelezést folytatott külföldi partnerekkel is. Van Swieten-nel váltott levelei egy részét közli a Succincta IV. kötetében. Egyébként is élénk kapcsolata volt Béccsel. M.Denis, a bécsi császári könyvtár őre és a magyar származású Kollár Ferenc Ádám könyvtár-igazgató számos problémájában álltak segítségére. Egy-egy szükséges adatért, pld. a magyar királyné víze receptjeért Kollár a könyvtár összes polcát felforgatta. Megküldte könyvtári kiadványaikat, könyveket kölcsönzött részére, okleveleket kéziratosokat másolt. Weszprémi "tisztelete jeléül" elküldte neki Succinctája I. kötetének sajtó alakú készített kézirátát 1770-ben /4 év kellett a megjelenéshez/, ezt azonban fájdmálára soha többé nem kapta vissza. Kollár halála után örökösei eladták árverésen a kéziratosot Bécsben, 1783-ban.

Kapcsolatban állt Plenck József Jakabbal, a volt nagyszombati orvostanárral, aki Weszprémi kérésére küldte meg részletes életrajzát Bécsből, s a kért egyéb

adatokat is. Külföldi levelező társai közé tartozott Matthiae Georg, híres göttingeni orvostanár, akinek orvostörténeti időrendi összeállítását haszonnal forgatta. E.G.Baldinger előbb hallei, majd göttingeni orvostanár biográfiájában közölte Weszprémi életrajzát, aki ezért hagyta ki a Succincta I. kötete későbbi példányai-
ból a saját összeállítású életrajzát. Egyébként Balding-
er biográfiai tárának nagy hasznát vette, s valószínű-
leg már életében a kollégiumi könyvtárnak ajándékozta. Levelezett Janoczky Daniel András főkönyvtárossal, lengyel barátjával, aki könyvészeti publikációkat, oklevél másolatokat küldött számára a Zaluski-féle közkönyvtár értékes régi anyagából.

Levelezett a külföldi akadémiákkal /Jena, Leyden, Utrecht/; Zwinger /Bázel/, Riderer /Altdorf/, Bütting-
hausen /Heidelberg/ professzorok küldtek számára tájé-
koztatást a régi magyar hallgatók adatai felől. A witten-
bergi anyakönyv - meglévén a debreceni kollégiumi
könyvtárban - nagy öröme helyben állt rendelkezésére.

Számon tartotta a külföldre települt magyar orvo-
sokat is. Rendszeresen levelezett a Pétervárt működő
Paeken Keresztéllyel, s a Bukarestben dolgozó Molnár
Ádámmal.

Weszprémi nemcsak azt érte el, hogy tudomán-
ys hazaszeretéből kezdett nagy vállalkozását befejezhet-
te s kiadását megérte, hanem elégtétellel tölthette el mun-
kája sikere. Műve kedvező fogadtatásáról az utolsó kötet
végén már be is számolhatott, ahol közölte a kedvező
kritikát. Hivatalos megbecsülésekben is része volt, szá-
mos tudóstársaság tagjává választotta; II. József szemé-

lyes látogatást tett nála Debrecenben. Városának haláláig megbecsült, tudós orvosa volt.

A négy kötet birtokában mostmár könnyebbé vált nemcsak Weszprémi munkájának kritikus méltatása, bővítése, hanem az általa elindított kérdések további tisztázása is. Ez a legkevesebb, amit tőlünk emléke megkíván.

Külföldi könyvtárosok írják

KNIH, Eva

A beogradi "Svetozar Marković" Egyetemi
Könyvtár Tájékoztató Osztályának
tevékenysége

Mielőtt ismertetném a beogradi Egyetemi Könyvtár Tájékoztató Osztályának tevékenységét, röviden kitérek a könyvtár történetének és jellegének bemutatására.

A beogradi Egyetemi Könyvtárnak aránylag kevés a tradíciója. Eredetét a szerb liceum /Serbski Liceum/ könyvtárának alapításához vezeti vissza, amelynek állománya 1850-ben 552 műből állt, ajándékokból és az akkori Szerbia területén nyomtatott művek köteles példányaiból tevődött össze. A liceum 1863-ban főiskolai rangra emelkedett és könyvtárának állományát a nemzeti könyvtár /Narodna Biblioteka/ rendelkezésére bocsájtotta. Saját könyvtára részére csak a szakirodalmat tartotta meg. A főiskola 1905-ben egyetemmé lett és ekkor könyvállományát szétosztotta a tanszékek között, központi könyvtárát

nem tartotta egyetemi könyvtárhoz méltónak. Amikor az első világháború után külföldről nagy számban érkeztek könyvek a tulajdonképpen nem létező egyetem részére, cselekedni kellett. 1921. január 20-án a filozófiai fakultás ülésén Pavle Popović professzor előterjesztése alapján és a Carnegie alapítvány anyagi eszközeiből az Egyetemi Könyvtárat ténylegesen létrehozták. A könyvtárat 1926. május 24-én nyitották meg ünnepélyesen és azóta a beográdi tudományos és kulturális élet egyik központjává fejlődött. Fő feladatának tekintette, hogy mint önálló egyetemi intézmény támogassa a tudományos munkát és kivétel nélkül segítsen mindenkinek, aki tudományos munkával foglalkozik. A Könyvtár jelentős szerepet játszott a haladó diákmozgalomban is, különösen a marxista szakirodalom tanulmányozásában nyújtott segítséget.

A 2. világháború alatt a Könyvtár négy éven át a nyilvánosság számára nem volt nyitva, állománya azonban sértetlen maradt. 1946 óta Svetozar Marković⁺ nevét viseli.

A könyvtár beszerzési politikájának irányvonala a felszabadulásig a humaniorára irányult, annál is inkább, mert a könyvtári bizottság a filozófiai fakultás tanári karából állt.

⁺ Szerb forradalmár /1846-1875/ és az első szerbiai szocialista lapnak, a "Radenik"-nek a megalapítója.

A felszabadulás után azonban megváltozott a könyvállomány arculata. A beszerzés azóta kiterjed a természettudomány és az alkalmazott tudományok területén megjelent jelentősebb művekre is, különös figyelmet szentelve a társadalomtudományokra. Ápolja a hazai és a külföldi egyetemi kiadványok gyarapítását és állandóan gazdagítja disszertációinak a gyűjteményét.

A könyvtár rendszeresen kapja az amerikai és a belga hivatalos kiadványokat, a Carnegie alapítvány publikációit és a francia egyetemi disszertációkat. Mint az UNESCO jugoszláviai leltéti könyvtára, az UNESCO kiadványok gyűjteményét is gondozza.

A könyvtár mai könyvállománya 750.000 kötetből áll. Évente mintegy 12.000 kötettel gyarapodik /kb. 2500 könyv vásárlás, 6500 csere és 3000 kötet ajándék útján kerül a könyvtárba/. A nemzetközi csereforgalomba 50 ország 200 intézményét sikerült bekapcsolnia. Folyóirat ill. időszak kiadványállománya 7000 címből áll. 1972-ben 870 hazai és külföldi periodikát szerzett be.

A könyvtár értékes különgyűjteményekkel is rendelkezik - kéziratokkal, ősnymtatványokkal, 300 orientalisztikai műve is van /arab, török és perzsa nyelvű művek/, amelyeket az ország területén a 15. és a 19. század között leltek fel.

A tudományok dinamikus fejlődése, a kommunikáció lendületes előretörése, a társadalmi életben megnyilvánuló forradalmi megmozdulások nagyban hozzájárultak a tudományos- és a szakirodalom óriási mérvű növekedéséhez, ami a hajdan klasszikus könyvtár profiljának a megváltozásához vezetett. Könyvtárunk feladata ennek folytán már nemcsak az állomány megőrzése és gyarapítása. Az olvasókkal való közvetlen kapcsolata sokkal "aktívabbá" vált, mert ők mindinkább a könyvtárosok segítségére és tanácsára szorulanak. Ennek következtében alakult meg 1963-ban a könyvtár Tájékoztató Osztálya, amelynek az a célja, hogy a tudományos kutatók "támaszpontja" legyen.

Az osztály legfontosabb feladatai:

- szakszerűen feldolgozott katalógusokkal feltérni a könyvtár állományát,
- bibliográfiák és további segédkönyvek útján megkönnyíteni a tudományos kutatómunkához szükséges adatok felderítését,
- figyelni az új művek megjelenését és ezekre felhívni az érdekeltek figyelmét,
- alkalmi és tematikus kiállítások szervezése,
- a külföldről beszerzett újdonságok háromhavonta megjelenő közleményének szerkesztése,
- a beográdi egyetem központi katalógusának gondozása.

A referensz szolgálat az általános egyetemi könyvtárakban az állomány és az olvasók

heterogenitása miatt nagyon szétágazó. A könyvtáros nem ismerhet jól minden szakot, szakágazatot, de tudnia kell, hol található meg az adott kérdésre a válasz. Ezért fő feladatának tekinti a segédkönyvek alapos tanulmányozását. Nem elegendő csak a címüket ismerni, ismerni kell szerkezetüket is, tudnia kell, melyik vezet el közülük a legrésztetesebb adatokhoz. Amíg nem lapozzuk át például a "Kis politikai enciklopédiát" /Mala politicka enciklopedia/, nem tudhatjuk, hogy ez a mű egyuttal terminológiai szótárként is használható, mert minden fogalom le van benne fordítva angolra, franciára, németre és oroszra is; hogy a Jugoszláv Enciklopédia /Enciklopedija Jugoslavije/ megvilágítja Jugoszlávia nemzetközi kulturális kapcsolatait, ezeknek országonkénti felsorolását és a jelentősebb e tárgyú fordítások bibliográfiáját is tartalmazza. A speciális enciklopédiák és lexikonok általános áttekintést nyújtanak tárgyuk fejlődéséről, érintik azonban a rokonterületek határait is. Ha csak felületesen ismerünk a "Reader's Encyclopedy"-t, azt csak irodalmi enciklopédiának tekintenénk, pedig tartalma ennél jóval sokoldalubb: történelmi, filozófiai és politikai adatokat is közöl, bemutatja az irodalomban ábrázolt személyiségeket és utal azokra a művekre, amelyeknek motiválásában szerepük volt. Címe alapján sohasem gondolnánk, hogy az "Europa Yearbook" 2. kötete kizárólag

éppen az Európán kívüli országokra vonatkozó politikai, gazdasági és kulturális adatokat tartalmazza.

Az Egyetemi Könyvtár Tájékoztató Osztályának a feladatához tartozik a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés is, ami 1972-ben 23 ország /113 városának/ 149 könyvtárával való kapcsolatot jelentett. Visszatérve a segédkönyvek ismeretének fontosságára, érdekes volt megfigyelni, hogy a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésben a külföldi folyóiratok nyomtatott központi katalógusain kívül milyen értékes segítséget nyújt a német Gesamtkatalog tárgymutatója, amelynek segítségével egyszerű módon megtudhatjuk, hogy adott esetben melyik könyvtárhoz forduljunk. Ez annál is inkább fontos, mert az Európán kívüli országok könyvtáraival elég lazák a kapcsolataink. Ezért az amerikai kiadványokat például a Német Szövetségi Köztársaságból kölcsönözzük. Ha véletlenül Latin-Amerikára vonatkozó irodalomra lenne valakinek szüksége, tudjuk, hogy azt a leggyorsabban Berlinből, az Ibero-amerikanische Bibliothek-ből kaphatjuk meg.

A Tájékoztató Osztály további feladataihoz tartozik a rejtett bibliográfiák tárgyszó-indexének az elkészítése és az újságkivágatok gyűjtése is.

Osztályunk kérésre írásbeli információkat is ad. Ezek gyakran értékes információs eszkö-

zökké válnak a könyvek kutatómanuscriptjainak során. Egyik olvasónk kértélge példának bemutatóllítottunk egy, a fasizmus elleni ellenállás közéleti munkájára vonatkozó angol, francia, német nyelven megjelent irodalomjegyzéket. Később is többször tudtuk használni. Ha ma valakinek szüksége lenne a Charles Dickensre vonatkozó jugoszláviai tanulmányok adataira, azokat a 19. század végétől napjainkig könnyen megtalálhatja, mert egyszer már összeállítottuk.

Az adatkutatásban azonban a leggyakoribb hibák a logikusok és a leggazdagabb segédanyagok anyagszerűen tud segítséget nyújtani, ha a könyvtáros szakértelme mellett nem rendelkezik logikai és kritikai készséggel, nem leleményes, nem szorgalmas és nem figyelmes. Bat az állítást a következő példák támaszhatják alá.

Egyik olvasónk egyik könyvtári jogásznak, Mitrović Aleksandarnak "Keresetértételek Szerbiában" /Könyvtár i. rész: u Sjevernoj Dalmaciji/ elnevezésű munkáját, a mi az Szerbiában a katalógusban. A könyvtáros azonban észrevette, hogy ugyaneztől a szerzőtől megjelent egy másik tanulmány is "Adatok az Szerbiában népszerű tanulmányozásához" /Prilozi proučavanju narodnog života u Sjevernoj Dalmaciji/ címmel. Felvetődött, hogy a keresett mű címe csak a tanulmányban valamely fejezetének a végén vagy idézet formájában megtalálható, a könyvtáros át nézte a könyvet és annak a. oldalán rá is akadt

a szerző saját hivatkozására. Az értekezés 1908-ban a "Mjesecnik" című folyóirat első számában jelent meg. Ennek alapján pedig sikerült felderítenünk, hogy Mitrovič Aleksandar tanulmánya, amit önálló könyvként kerestünk, 1906-ban a Jogi és társadalomtudományi archívum /Arhiv za pravne i društvene nauke/ első kötetében jelent meg.

Előfordul, hogy kevésbé ismert szerzők neve nem szerepel külön az enciklopédiákban, de fellelhető azok irodalomjegyzékeiben. Miközben egy angol szerzőnek - Sir Francis Guy Laking - a fegyverkezés történetéről írt műve után kutattunk, sehol sem akadtunk a nevére. Tekintettel arra, hogy az Encyclopaedia Britannica minden cikkének a végén felsorolja az irodalomforrásokat, a "fegyverkezés" címszónál keresni próbáltuk a cikk szerzőjét. Ezuton sikerült felderítenünk a keresett mű címét is: "Record of European Armour and Arms through Centuries."

Megtörténik az is, hogy jelentős személy neve nem szerepel hazájának egyik enciklopédiájában sem. Thomas Greenwood angol származású író egyik művének eredeti címét kerestük. Nem ismertünk semmi mást, mint a francia címet: "Les fondaments de logique symbolique." Átnéz-tük az angol nyelvterületről származó segédkönyveket, azonban egyikben sem találtuk. Tekintettel arra, hogy jelentős filozófiai műről van

szó, megkíséreltük még a keresést az "Enciclopedia Filosofie"-ban. És ott megtaláltuk. Kiderült, hogy a művet eredetileg franciául írta a szerző, ti. Montrealban volt egyetemi tanár. A dolog kuriozitása: angol eredetű szerző francia nyelvű művét olasz enciklopédiában leltük fel.

A Tájékoztató Osztályunk feladatának tekintti azt is, hogy olvasóit a tájékoztatás megédesszüközeivel megismertesse. Az olvasók gyakran határozatlanul vagy akárhányszor tévesen teszik fel kérdéseiket, nem tudják pontosan meghatározni, mire is van szükségük. Ez különösen olyankor fordul elő, amikor olyan művet keresnek, amivel a könyvtár nem rendelkezik. Ebben az esetben a könyvtárosnak az a feladata, hogy az olvasónak - ha ez őt kielégíti - a lehető legideálisabb művet ajánljon.

Nemcsak a tapasztalatlan olvasók szorulnak azonban a könyvtáros eligazítására, hanem a tudományos dolgozók is, mert ahogy D.J. Pocckett megjegyezte, "ha valaki kutatómunkába kezd, tisztában van ugyan azzal, hogy ismeretei bővebbek, amelyeket ki kell egészítenie, de nem ismeri a hiányok terjedelmét."

Tájékoztató Osztályunk dolgozói fáradságot nem ismerve bővítik ellátandó feladataik határait, azért, hogy a tudományos munka megkönnyítése révén közvetve hozzájáruljanak a tudományok fejlesztéséhez.

JABLONKAY András

A debreceni KENÉZY Könyvtár jelene és tervei

Az Egyetemi Könyvtár eddigi eredményeit az elmúlt három év tükrében kell szemlélni. Ez az az időtartam, amelynek folyamán az egyetem, mint fenntartó szerv tudatos könyvtárpolitikát alakított ki, a megvalósítás anyagi, dologi, személyi lehetőségeit fokozatosan megteremtette és jövőbeli fejlesztést is szükségesnek látja. Az ezt megelőző időszakban az egyetem lényegében csak az állománygyarapításhoz adott lehetőséget. Mégis az egész, az alapítás óta eltelt időszakot pozitívan értékelhetjük, mert ekkor jött létre az a könyv- és folyóiratbázis, ami országos szempontból is kiemelkedő.

Létre kellett hozni egy egységes egyetemi könyvtári rendszer alapjait és szervezeti-szerkezeti strukturáját. Ennek megfelelően az Egyetemi Könyvtár tagozódása ma a következő:

1. Központi /Kenézy/ Orvosi Könyvtár
2. kihelyezett intézeti-klinikai, orvosi tagkönyvtári hálózat
3. hallgatói könyvtár
4. sokszorosító részleg
5. könyvkötészet

/A másoló, gyorsmásoló kapacitás illetve berendezés szervezetiileg nem a sokszorosító részleghez kapcsolódik, hanem a bázis-információs anyaggal rendelkező központi könyvtári egységhez./

A fenti tagozódás szervezeti egységet képez, kivéve a hálózatot, ami jelenleg még csak a szakmai felügyelet fázisánál tart.

A legfontosabb lépés volt /és még a továbbiakban is lesz/ a megfelelő helyiség-viszonyok kialakítása. Ezért elvi állásfoglalás született mind az állami, mind a pártvezetés részéről, hogy az egész Kenézy-épület a fokozatos felszabadulás ütemében a könyvtár rendelkezésére áll, illetve fog állani. Az elmúlt időszak egyik legnagyobb eredménye az új emeleti és földszinti helyiségek átadása könyvtári célra. Ez lehetővé tette a kiszolgáló tevékenység /olvasótermek/ és a munkafeltételek megjavítását. Megnyílt egy új kurrens folyóirat-olvasó az oktatók részére /30 személyes/ és egy új hallgatói olvasóterem /60 személyes/, valamint egy kutatói olvasó, ill. mikrofilmleolvasó helyiség. A könyvtár

szervezőtőkéhez tartoznak az oktatók klubja, amely elsősorban tudományos-szalmat rendezvényeknek ad otthont.

Szolgáltatásaink két nagy csoportra oszthatók:

- I. Könyvtári információs szolgáltatások
- II. Könyvtári vagy egyéb segédüzemi ill. technikai szolgáltatások

I. A könyvtári információs szolgáltatások:

- a/ a könyvtári tájékoztatás,
- b/ dokumentációs tájékoztatás.

Az első a tradicionálisan minden könyvtárban megtalálható szolgáltatásokat jelenti, és ezek közül a gyarapítási és feldolgozási folyamat során automatikusan munkakörileg alakulnak ki.

Legfontosabb ilyen tevékenységünk az olvasószolgálat, amely naponta reggel 8 órától este 19 óráig bármilyen szakirodalmi felvilágosítást megad. A tájékoztatás legfontosabb eszköze a központi katalógus, amelyben szerző, szerkesztő, cím és sorozat szerint lehet keresni. Ezt kiegészíti egy szakkatalógus. Mintegy három évtized óta indítottuk meg mechanikus tárgyszó-katalógusunkat.

Ugyancsak a Köndzy Könyvtárban van az **Üszegyetemi folyóirat állomány betűrendes katalógusa is. Különböző jegyzékek segítségével tájékoztatni tudunk az országba járó folyóira-**

tokról, sőt, bár nem teljes mértékben, azonosítás szempontjából a világ folyóirat természetéről is felvilágosítás adható. Rendelkezésre állnak a nagy kiadók évi könyvjegyzékai, amelyek a rendelésnél töltenek be fontos szerepet.

Könyvtárosaink segítséget nyújtanak ezenkívül adatok kikeresésében, faktográfiai tájékoztatásban is. A teljes nyitvatartási idő alatti állandó, telefonügyelet segítségével a tájékoztató szolgálat az egyetem bármely részéről igénybe vehető.

A második: az ugynevezett dokumentációs szolgáltatások.

Abból kellett kiindulnunk, hogy az oktatók és kutatók, amennyiben a követelményeknek eleget akarnak tenni, jelentős tulterheléssel néznek szembe. Ilyen körülmények között az irodalmazás vagy akárcsak az irodalom vázlatos követése sem lehetséges. A könyvtári apparátusnak tehát elébe kell mennie az igényeknek még akkor is, ha ez az inadekvát szakismeret miatt nem jelent száz-százalékos segítséget. Legfontosabb szolgáltatásunk ezen a területen az állandó témafigyelő szolgálat. Ez azt jelenti, hogy egyetemünk kurrens folyóirat állománya alapján a beérkezett igények szerint az egyes témákról karton szolgáltatás formájában állandó és folyamatos figyelést végzünk. A kartonon közöljük a szerző nevét, a cikk eredeti címét,

További szolgáltatóink között szerepel, hogy kívánságra egy-egy témából irodalom-kutatási bibliográfiát állítunk össze. Munkatársaink segítséget nyújtanak disszertációk összeállításánál, már kész irodalomjegyzékek adatellenőrzésénél, illetve kiegészítésénél is. A könyvtár indokolt esetben vállalja idegen nyelvű szakmai cikkek magyarra fordítását is.

A tájékoztató munkát és ezen belül a szolgáltatásokat is szervesen kiegészítik kiadványaink.

Rendszeresen, megjelenő kiadványaink a következők:

1. Új Könyvek: A beszerzett friss könyvanyagnak megfelelően jelentetjük meg szép kiállításban. Tulajdonképpen gyarapodási jegyzék, bár szelektív, csak a fontosabb külföldi műveket tárja fel, beleértve a fontosabb segédkönyveket is /szótárak, enciklopédiák stb./. Magyar anyagot csak nagyon ritkán tartalmaz. Megadja a mű pontos címleírását, részletes tartalomjegyzékét, és esetleg magyar nyelvű annotációt is közöl. Kódjellel utal a lelőhelyre is. Felosztása egy, a tudományágra épülő, nem szisztematikus, de gyakorlati szakrendszer. Az intézetek több példányt kapnak belőle.
2. Könyvtári és Tudományos Tájékoztató: Nem szakirodalmi tájékoztató jellegű ez a második rendszeresen megjelenő kiadványunk. Legújabb

formájában három fő részre tagozódik. Először is aktuális könyvtári hianyanyagot ad, kiegészítve közérdekű szakmai referátumokkal. Valójában az intézeti könyvtárak és könyvtárosok számára a hálózati hirodó szerepét tölti be. /Pl. híreket közöl könyvtári bizottsági ülésekről, új folyóiratok előfizetéséről, új szolgáltatások beindulásáról stb./ A Tájékoztató második fő része - az Egyetemi Tanács határozata alapján is - hianyanyagot közöl egyetemünk tudományos életéről, eseményeiről. Ide tartoznak például az orvosegyesület hírei, külföldi vendégek látogatásai, professzoraink, oktatónk egyetemen kívüli előadásai stb.

A harmadik rész az egyetemi TDK híreit fogja rendszeresen leközölni. Jellege tehát könyvtári orientációju, informatív lap az egyetem belső életéről. Átlagos megjelenése másfél havonként várható a jövőben. Az intézetek ugyancsak több példányt kapnak belőle.

3. Klinikai Téka: Current Contents rendszerű, a kiválasztott folyóiratok tartalomjegyzékét közlő, három hetenként megjelenő kiadványunk elsősorban klinikusok részére. Első száma már megjelent. Kb 70 szaklapot dolgoz fel egyetemünk folyóirat állományából. Saját készítésű tárgymutatóval látjuk el. Az első

szám közli az összes referált folyóirat jegyzékét betűrendben, a továbbiakban csak az egyes számokban található folyóiratok jegyzékét. Mivel új kiadvány, az általunk kialakított szelektív jegyzék bővithető és várjuk az olvasók javaslatait. Mivel a túlterhelt gyakorló orvos szemszögéből indultunk ki, rendeltetése két irányú.

Belső használatra csak a klinikák, ill. egy-két, a klinikai munkában is közelebbről érintett intézet /pl. Kórbonctan, Gyógy-szertan/ fogja kézhezkapni. A klinikusoknak ugyanis szinte egyáltalán nem jut idejük a könyvtár látogatására, irodalmazásra. A gyorsmásoló itt is segít a kiválasztott cikkek azonnali szolgáltatásában. Másik célunk, hogy ebbe a szolgáltatásba - előfizetési rendszerben - bekapcsoljuk a kisebb-nagyobb területünkhöz tartozó kórházakat, egészségügyi intézményeket is.

4. DOTE Oktatói Bibliográfia: Sorozatnak szánt kiadvány, 1968-1972 közötti részének összeállítása végéhez közeledik. Célunk a teljességre való törekvés, tekintettel arra, hogy az évkönyvek szokásos bibliográfiai részéről ez nem mondható el. Szükséges lenne az egyetem egész multbeli irodalmi tevékenységének feldolgozása ebben a formában, ezért adtuk a sorozati jellegét is. Ez azonban na-

gyon aprólékos munka, amelynek teljes kivitelezése szintén a létszámhelyzet alakulásától függ. Ezt a készülő bibliográfiát minden lehetséges szempontból megszerkesztett mutatók fogják kiegészíteni, hogy szerző, klinika, szakterület, tárgyszó szempontjából egyaránt használható legyen.

5. DOTÉ Évkönyv bibliográfiai részének szerkesztése:

Bár ez csak résztevékenység, már régóta könyvtárunk munkatársai végzik, így kiadvány-szerkesztési tevékenységünkhöz hozzátartozik.

Az itt következő kiadványok a közeljövő tervei között szerepelnek, megvalósításuk a létszámhelyzettől, valamint egyéb munkák akadulásától függ.

6. Az integrált oktatás bibliográfiája: Évenként mintegy kétszer szeretnénk megjelentetni. Szelektált, hazai és világirodalmat tartalmazna. Megjelenését az egyetemünkön folyó integrált oktatás, valamint az oktatási problémák előtérbe kerülése az orvostudományban egyaránt aláhuzza.

7. Egészségügyi, felsőoktatási és tudományvezetési cikkek a magyar sajtóból: Az összegyűlt anyagnak megfelelő periodicitással jelentetnénk meg magyar napilapok, hetilapok, folyóiratok nem csupán tudósítás jellegű igényesebb cikkeire támaszkodva. Egyetemi

professzoraink, vezetőink, valamint a megye és a város egészségügyi vezetőinek nem szakmai jellegű közéleti tevékenységéhez, mindennapos operatív munkájához nyújtana segítséget.

A könyvtár tájékoztató tevékenységével kapcsolatosan felvetődött a számítógépes információ-kereső technika esetleges távlati bevezetése. Erre alapot nyújtott volna a KLT-vel közösen kialakított számítógéppark. Közelebbi vizsgálatok azonban azt mutatták, hogy ilyen elgondolásnak csupán csak az anyagi ráfordítás-visszatérítést véve alapul még távlatilag sincs semmilyen reális lehetősége. Magyarországon ezt csupán egyetlen központi bázis-helyen lenne kifizetődő megvalósítani, országos szolgáltatásként. Nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy a számítógépes információs kereső-rendszerek beállítása nagy körültekintést igényel. Sokat könnyítene azonban lyukszalagírógép beállítása, ami már más orvosegyetemi könyvtárban megtalálható. Ez tovább bővítené dokumentációs lehetőségeinket és ugyanakkor létszám megtakarítást is jelentene. Hasznos lenne ugyanis a témafigyelés könyvtári feldolgozása is cikk-katalógus formájában, ami nagyban hozzájárulna az egész egyetemi állomány feltártságához, s a későbbiekben nagy segítséget nyújtana a tájékoztatásban. Pillanatnyilag munkaerő gondjaink miatt még lyukkártyás formában sem tudjuk a figyelt témákat saját részünkre feldolgozni.

II. A sokszorosító részleg ellátja az egész egyetem jegyzet-, egyéb kiadvány- és nyomtatvány szükségletét. Ki kell azonban emelni, hogy a jelenlegi helyzetben elsősorban kapacitáshiány miatt a tevékenység főleg a jegyzetellátásra és a tudományos jellegű kiadványokra összpontosul. Disszertációk, nyomtatványok, űrlapok készítése, bár jelenleg is folyik, nagy tömegben csak a későbbiekben válik lehetővé, amikor a készítendő és utánnyomandó jegyzetek mennyisége csökken.

Könyvkötészet: részben befejezi a nyomdai tevékenységet, fő feladata azonban folyóiratok, könyvek bekötése. Itt a kapacitást a könyvtárhoz való csatolás óta létszámnövelés nélkül duplájára növeltük, azonban ez nem fedezi az igényeket. Tekintélyes volumenű munkát külső kivitelezésben készítettünk el.

Itt kell megemlíteni a könyvtár és az egyetem jelenleg még egyetlen, kis kapacitású gyorraszó készülékét is. Míg az előbbi két technikai egységben a gépi-műszeres felszereltség és ellátottság nagyjából kielégítő és a jövőben elegendő a rendszeres fejlesztési úton, ugyanez nem mondható el a gyorraszó esetében, ahol tulajdonképpen géppark létrehozása lenne szükséges. Az egyetem részéről az igény nagyra. Ajánlatos lenne, hogy minden indokoltan pontos felvilágosítás útján meggyőződjünk arról, hogy

a sokszorosító részleg és a gyorsmásoló készülék funkciója és használhatósága nem ugyanaz, és semmiképpen nem fedi egymást.

Külön témaként kell foglalkoznunk az összegyűjtési könyv- és folyóiratállomány pénzügyi hitelfedezetével. A könyvbeszerezésre fordított összeg /500.000 Ft./ a négy egyetemmel összehasonlítva nálunk a legkisebb. Ezt a célhitelre vásárolt tételek összege sem kompenzálja. Ugyanakkor közismert tény a nemzetközi, elsősorban a tőke piac állandó áremelkedése.

A folyóirat-állomány szinten tartására fordított összeg ugyancsak nálunk a legkisebb, ami a szükséges minimális minőségi fejlesztés és a szintén tapasztalható nagyon nagymértékű áremelkedés következtében súlyos hitelkeret túllépéshez vezet. A probléma megoldását csak a szükséges pénzügyi fedezet teljes mértékű biztosítása jelentheti. Mind minőségi, mind mennyiségi vonatkozásban - a tudományos haladással párhuzamosan - szükséges a folyóiratbázis állandó fejlesztése. Természetesen nagy szükség lenne ennek a bázisnak analitikus statisztikai felmérésére és kis részben kicserélésére. Ezt a fontos tudományos jellegű munkát azonban személyi feltételek híján egyelőre nem tudjuk elvégezni.

A könyvtárak szervezése

1/ A személyzeti ellátottság fokozatos, de azonnali javítása. Ezt indokolja az aránytalanul nagyvolumenű szakmai tevékenység a személyzet létszámához viszonyítva. Égetően szükség lenne egy feldolgozó könyvtárosra, aki elsősorban a központi és a hálózati katalógusok revíziójával és kiépítésével foglalkozna. Hasonlóan fontos lenne egy olyan munkatárs, aki a hálózati tagkönyvtárak szakmai-működésért irányításával, szervezésével foglalkozna. Mindez elengedhetetlenül szükséges annak a könyvtárpolitikai célkitűzésnek a megvalósításához, amely szerint az állandóan fokozódó anyagi nehézségek miatt valamint a hozzáférhetőség biztosítása, egységes egyetemi könyvtári rendszer kell kialakítani és ezen belül koordinálni a gyűjtő és kiszolgáló tevékenységet. Tehát az az, hogy a könyvtár jogkörénél fogva nagyjából kiszolgáló tevékenységet folytasson, a jövőben biztosítani kell a centralizáció feltételeit, mivel minden szolgáltatás hatékonynak csak centralizáltan képzelhető el.

2. Központi raktár létesítése. Az egyetem könyvtári egységeiben csak úgy, mint a Kenézy Könyvtárban a raktározás megoldatlan kérdés. Ez egyik legsürgetőbb gondja könyvtárunknak. Évtizedes probléma, aminek megoldása lassanként halaszthatatlan. A helyzet megváltoztatását két fő indok teszi szükségessé.

1/ Belso állandóan gyarapodó folyóiratállományunk elhelyezése hova-tovább nem lehetséges. A könyvek gyarapítása lényegileg csak az elengedhetetlen kézi és segédanyagra szorítkozik.

2/ Egyre többször merül fel az igény az egyes intézetek és klinikák részéről - amelyek szintén helyhiánnyal küszködnek - az avult szakirodalom leadására, központi raktározására. Egyébként is a kihelyezett letéti állományoknak egyre inkább csak a friss, aktuális kötött és kötetlen folyóiratokra, kézikönyvekre kellene korlátozódniuk. Alátámasztja ezt az a tény, hogy a legtöbb tagkönyvtárban a kezelés - most elsősorban a hozzáférhetőség szempontját tekintve - nincs megnyugtatóan rendezve, s ez általában a jövőben sem fog javulni. A beszerzésre fordított nagy /deviza igényű/ pénzösszegek, valamint az egyes tudományágak további fejlődése megköveteli, hogy az elsődleges szempont a minél szélesebb olvasórétegek számára való hozzáférhetőség, használhatóság biztosítása legyen. Nyilvánvaló, hogy az elsősorban központilag oldható meg.

Egy központi repertórium kialakításán a helyiségek a Komózy villa alagsorában adva vannak, csupán némi felújítás, karbantartás lenne szükséges, valamint természetesen a helyiségek bepolcozása. A teljes bepolcozás a legkészenfekvőbb megoldás Dexion-Salgó elemek alkalmazásával, de ez is több száz ezer forint összeget tenne ki. Ezért az egyetem pénzügyi lehetőségeinek ismeretében csak lépcsőzetes fejlesztésről lehet szó. A megvalósításnak ez a formája még mindig messze lenne a korszerű követelményektől, de helyi gondjainkat jelentősen megkönnyítené. Összehasonlításként meg kell említeni, hogy csak az orvostudományi egyetemeket véve alapul, társsegységeink mindegyike rendelkezik a korszerű követelményeknek is megfelelő raktárral, a pécsi és budapesti egyetem esetében befogadóképességük több száz ezer kötet. A pécsi raktár korszerű továbbító liftekkel is rendelkezik. Szegednek szintén több tízezer kötet befogadására alkalmas raktára van. A Komózy Könyvtárral szemben csupán néhány száz kötetet tud az alagsori raktári helyiségekben a földön felhalmozva tárolni, az elhelyezés megoldatlansága növeli az elveszés, anyagi károsodás veszélyét is.

A klinika-telep adottságai folytán a több könyvtár összevonásából származó központosítási lehetőségek - a központi könyvtár égisze

alatt- nagyon korlátozottak. Az egy-két természetesen adódó lehetőséget azonban maximálisan ki kell használni. Az elméleti tömbkönyvtár mintája igazolja ilyen irányú törekvéseinket. Bár ott ez az elgondolás csak a tervezés után született meg, ami korlátozza is lehetőségeinket, előre tervezett esetben nyilvánvalóan még hasznosabb lenne. Az egyetlen megvalósíthatónak látszó lehetőség, ~~könyvtár~~ könyvtár létrehozása a Patológiai Klinikán. A tervek szerint itt egy könyvtári helyiség létezik, kezelője pedig eddig jelenleg is szinte kizárólag könyvtári munkát végző munkatár személyében. A kialakuló három intézmény profilja ugyan nem közös, de nagyjából hasonló.

A debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára az egyetem támogatásával elindult a fejlődés útján.

Tudjuk, hogy még sok tennivalónk van, mégis örömmel tölthet el bennünket, hogy ma már nem csak hagyományos könyvtári szolgálattal, hanem tájékoztató-feltáró tevékenységgel is támogatni tudjuk egyetemünk orvosait és hallgatóit.

A könyvtáros - és a tájékoztatás

Széles körben elterjedt nézet még ma is, hogy könyvtáros mindenki lehet, a könyvtárat bárki kezelni tudja, csak szeresse a könyveket és legyen egy kis adminisztratív érzéke. És gyakran az is így vélekedik, akit megbiznak a könyvtárosi teendők ellátásával. No, de nem sokáig. Ha lelkiismeretesen akarja végezni munkáját, hamarosan rájön, hogy még a kis könyvgyűjtemény kezelése során is számos probléma merül fel, amelyek megoldása bizony nehézségeket okoz és nem is mindig sikerül kielégítően megoldani. Ugyancsak hamarosan kiderül az is, hogy nem is annyira a könyvek szeretete a fontos, mint inkább a könyvtárat használók kívánságainak kielégítése. Mert mit is értünk általában könyvszereteten? Hogy valaki szeret olvasni, mégpedig szépirodalmat. Nos, ha történetesen szakkönyvtárban dolgozik az illető, ezzel nem megy sokra. A könyvtáros viszonya a könyvekhez egészen más, mint az olvasóké: nem a maga gyönyörűségére ismerkedik meg velük, hanem az olvasók igényeinek minél teljesebb kielégítése céljából. Igen, a jó könyvtárosi munkához egy sereg speciális ismeret szükséges. Ismerni kell a könyvtári ügyvitelt, a könyvtári technikát. Biztonsággal kell tájékozódni és tájékoztatni az irodalomban. Szakkönyvtárakra mindez még fokozottabban érvényes.

Könyvtári tájékoztatás. Mit jelent ez a két szó? Ami a terminológiát illeti: a tájékoztatás számunkra, ha tágan értelmezzük, olyan általános fogalom, amely a felvilágosításon, irodalomkutatáson, figyelőszolgálaton kívül magában foglalja még a referálást és a bibliográfia-szerkesztést is.

Hogyan indult el, milyen körülmények között alakult ki a könyvtári tájékoztatás?

A könyvtáros tájékoztató funkciója kezdettől fogva érvényesült. Személye "beavatott", tudós emberként élt a köztudatban. Mivel sokat olvasott, hivatva volt arra, hogy másokat is kalauzolja a könyvek világában. Ez a tájékoztató tevékenység azonban a múltban mégis csak járulékos volt. Korunk feltételei között következett be az a fordulat, amely a hajdani másodlagos szolgálatot központi funkcióvá tette. A mai könyvtárnak a könyvek kézbeadása mellett a tájékoztatás is feladata. A tájékoztatói szolgálat mélyebb értelmezése azonban a természettudományok fejlődésének következménye. "Hiba volna ugyan feltételezni, hogy csakis a természettudományos kutatásnak van szüksége a könyvtárak tájékoztató szolgálatára, mégis ezen a területen született meg a gondolat: meg kell bízni valakit olyan új eredmények eljuttatásával a kutatókhoz, amelyeknek felhasználása haszonnal jár." (Foskett, D. J.: Tájékoztató munka a könyvtárakban. Bp. 1962. 1. p.)

A hangsúly a haszon szón volt. Ezért fejlődött ki a világon mindenütt először az ipari-műszaki és a mezőgazdasági tájékoztatás, dokumentáció. A haszon szó azonban idővel átvitt értelemben is jelentőségre tett szert: nem haszon-e, az, ha az orvos meghosszabbítja a betegek életét, régebben menthetetlennek hitt betegeket meggyógyít, vagy hatásosabb, új módszerrel operál? A válasz mindenképpen csak: igen. A szakirodalmi tájékoztatás szükségességének igen erős hangsúlyt adott az a körülmény is, hogy a könyvek mellett egyre jelentősebb szerephez jutottak más, kevésbé áttekinthető publikációk, mint a folyóiratcikkek, a sokszorosított szabadalmak, kutatói jelentések stb. Egyesek egyenesen a folyóirat-irodalom térnyerésében látják a tájékoztató apparátus kialakulásának döntő indokát. Az kétségtelenül igaz, hogy a folyóiratcikkek rengetegében kalauzolás nélkül a kereső helyzete reménytelen lenne. Már a XIX. században látható volt, hogy ezen a területen különleges segítségre van szükség. Folyóirat-repertóriumának bevezetésében a könyvtáros Szinnyi¹ hangsúlyozza, hogy a folyóiratokat nem elég pusztán címük szerint nyilvántartani; arra is szükség van, hogy ezek "tartalma a buvárlatra alkalmassá tétessék, különben az egész óriási tömeg holt anyaggá válik, mivel a keresés sok időpazarlással jár, s emellett nemegyszer sikertelen marad".

¹ Szinnyi József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertóriuma, 1. oszt., Történelem és annak segédtudományai, 1.köt. Bp.1874, VII. l.

Igazi tudományos munka tájékozódás nélkül ma már el sem képzelhető. Jól tájékozódni, jól tájékoztatni azonban nem könnyű. Az orvosi könyvtárak és könyvtárosok nem kis erőfeszítést tesznek e fontos feladat megoldása érdekében. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a szakkönyvtári munka legjellemzőbb tevékenysége a tájékoztatás. "Sok - talán a legtöbb - szakkönyvtár kevés gondot fordít az anyag kiválasztásának, az állománygyarapításnak, a rendezésnek, a katalógusszítésnek korrekt, szabályszerű módszerére. Gyakran előfordul, hogy a nyilvántartások a legszerűesebb követelményeknek sem felelnek meg. Ami azonban a tájékoztatás aktív formáit illeti, a szakkönyvtárak messze elől haladnak; és véleményem szerint ez az igazi könyvtárosság, bármi néven nevezzük is." /Foskett/,²

Foskett megállapítása, ha nem is teljes egészében, de ma is helytálló több, mint tíz év távlatából. Hiszen a kis kórházi könyvtárak is állományuk legteljesebb, legalaposabb feltárására törekednek, mert így tudják tájékoztatási funkciójukat is betölteni.

A tájékoztatás munkaágai

A szakirodalmi tájékoztatásnak számos ágazata van, s ezek mindegyikét sajátos módszerek jellemzik. E munkaágak között vannak hagyományosak /mint pl. a bibliográfia/, de vannak egészen újak is. A kutatóknak, szakembereknek általában kétféle tájékoztatásra van szükségük:

² Foskett, D. J. : Tájékoztató munka a könyvtárakban. Bp. 1962. 27. p.

- a/ folyamatos áttekintést kell kapniuk az irodalom
ujdonságairól,
- b/ segítséget kell kapniok egyes konkrét kérdések
felmerülésekor,

Az elsőt aktív tájékoztatásnak, a másodikat pedig passzív tájékoztatásnak nevezzük. Az aktív tájékoztatást azért nevezzük így, mert ezt a munkát anélkül végezzük, hogy a kutatók ezt ebben a formában kérték volna tőlünk. A passzív tájékoztatás azt jelenti, hogy a munkát a kutatók részéről történő megkeresés alapján végezzük. Az aktív és passzív tájékoztatást más szóval szétsugárzó és visszakereső tájékoztatásnak is nevezzük.

Az aktív tájékoztatásban /szakbibliográfiák, referáló lapok, irodalmi szemlék szerkesztésében/ legfontosabb feltétel a komoly szaktudás. Enélkül a tudományos követelményeknek egyszerűen nem lehet eleget tenni. Többirányú követelményt támaszt a passzív tájékoztatás. Legfontosabbak: az alapos tudás, jártasság a keresés módszereiben s az olvasó iránti segítőkészség. Az elsőt mindenekelőtt a szakterület, a szaktudomány ismerete jelenti. A könyvtár legfontosabb könyveinek, egyebek közt a segédkönyveknek, ugyanígy a folyóiratoknak és más kiadványoknak tüzetes ismerete az az alap, amelyen állva a könyvtáros megbízható választ adhat. A tudáshoz azonban gyakorlatnak kell párosulnia. A tájékoztató könyvtárosnak teljes biztonsággal kell eligazodnia a könyvtár katalógus-rendszerében, a bibliográfiák között, az irodalom kikutatásának külön-

félt módszereiben. Ismernie kell az egyes dokumen-
tumfajták informatív erejét /tudnia kell, hogy mit talál
egy kézikönyvben, monográfiában, disszertációban, ku-
tatási jelentésben/ stb. Fantáziája, találékonysága
leli meg azt az utat, amelyen leghamarabb célhoz ér-
het. Ehhez azonban tapasztalat szükséges, emlékezeté-
ben a kutatási lehetőségek gazdag bőségének kell
rendelkezésre állnia. Nem kisebb jelentőségű az olva-
só iránti segítőkészség sem. Az a jó tájékoztató, aki
mindig úgy keres, mintha saját problémájáról volna szó,
aki teljesen szolidáris az olvasóval, s egyszerűen nem
képes megnyugodni eredmény nélkül. Az ilyen tájékoz-
tatótól még a negatív eredmény is rendkívül értékes,
mert biztosan mutatja, hogy a kérdés még nincs feldol-
gozva, tudományosan megoldva. Egyékeként a készséges
magatartás a könyvtáros számára is igen hasznos; a
szakemberekkel való szoros kapcsolat, problémáikban való
elmélyedés szélesíti látókörét, távlatokat nyit a legmaibb,
legaktuálisabb kérdések irányában.

A munka jellege, a feladat bonyolultsága a tá-
jékoztató könyvtárostól sokoldalúságot kíván. Sokan
sokféleképpen megírták már, milyen a jó tájékoztató.
Egy holland dokumentalista, P. C. P. Huysers négy csc-
portba foglalta a személyi követelményeket:

Testi és motorikus tulajdonságok: Általános
egészség. Jó szem. Jó hallás. Helyes kiejtés. Jó
kézírás. Kis fáradékonyság. Jó idegek. Jó tapintóérzék.
Gyors kéz és láb,

Értelmi tulajdonságok: Gyors felfogóképesség és találékonyság. Jó ítélőképesség. Logikus gondolkodás. Jó asszociáló képesség. Memória. Világos fogalmazás. Emberismeret. Megosztható figyelem.

Érzelmi és akarati tulajdonságok: Szolgálatkészség. Türelem. Szívósság. Tisztaság. Rendszeretet. Jó szímat. Regisztráló képesség. Gyűjtőhajlam.

Jellembeli, vérmérsékleti tulajdonságok: Nyugalom. Megbízhatóság. Tapintat és humorérzék. Segítőkézség. Szervezőképesség.

Ezek a személyi követelmények sokak számára túlzottnak tűnhetnek, az azonban bizonyos, hogy a jó tájékoztató könyvtárosban e tulajdonságokból nagy adagnak meg kell lennie.

A külföldi fogorvosi folyóirat ellátottság vizsgálata lyukkártyás módszerrel.

Évekkel ezelőtt több szakterületen vizsgálták a szakirodalmi ellátottságot. Ezek a vizsgálatok általában egy-egy év eredményeit rögzítették, ez azonban nem mindig volt elegendő. Kísérletképpen egy orvosi szakág folyóirat-ellátottságát vizsgáltuk 10 évre kiterjedően. Az eredményekről fogorvosi szaklapban számolunk be, az alábbiakban a feldolgozás módszerét ismertetjük.

A folyóiratokra vonatkozó adatokat a hálósat egészségügyi intézményeiből gyűjtöttük össze. A feldolgozáshoz 2 soros peremlyukkártyát használtunk. A szempontokat előre meghatároztuk s minden adatot rávezettünk a lyukkártyára. Minden folyóirat és minden intézmény külön kártyát kapott.

Az adatok többsége szempont szerint kereshető vissza:

a folyóirat a beszerzési deviza szerint
nyelve
évfolyama
megjelenési országa

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12	H N T deviza	E F G H E F G H Tízesek Egyesek	B _s B _t D P SZ F _t V _t O _t Intézmények	K L Nyelv	
	Évfordulók	Folyóirat felelőségek azonosító száma		P Q R Ország	
		Jelölés és táblázatok			S T
		GY SZ O K P D			

jellege és tárgyköre
a lelőhely-intézmény neve
azonosító száma szerint.

A feldolgozásnál direkt és kombinációs
kódokat alkalmaztunk.

Direkt bejelölésű egymást kizáró kódok
/egyetlen sekély hornyolás a mezőben/

<u>Intézmények megnevezése:</u>	<u>kódja:</u>
SOTE Szájsebészeti Klinika	B _s
SOTE Tömbkönyvtár	B _t
DOTÉ Fogászati Klinika	D
POTE Fogászati Klinika	P
SZOTE Fogászati Klinika	SZ
Főv. tanácsai intézmények	F _t
Vidéki tanácsai intézmények	V _t
Országos intézetek	O
SOTE Központi Könyvtára	B

A vizsgálatban szereplő intézmények meg-
nevezése vagy gyűjtőnévvel való ellátása az or-
vosi hálózatban használatos beosztás szerint
történt: egyetemek, tanácsai intézmények, orszá-
gos intézetek, mert e csoportok összegezett ada-
taira van a leggyakrabban szükség. Az első cso-
porton belül azért került sor további bontásra,
mert minden egyetemnek van fogászati klinikája,
a budapestinek több is, s állományuk nagysága
igen jelentős, érdemes részletesen is kigyűjte-
ni, másrészt pedig, ha a terület szerinti fel-

osztás arányait vizsgáljuk, szükségünk van a budapesti és vidéki intézmények elválasztására. Ez vonatkozik nemcsak az egyetemekre, de a tanácsai intézményekre is. Ugyanakkor a második és harmadik csoportnál /tanácsai és országos/ nem tartottuk szükségesnek a további felosztást, mert ezeknek az intézményeknek kicsi az állománya. Ha tehát egy bizonyos országos intézet, fővárosi vagy vidéki tanácsai intézmény állományát akarjuk kikeresni, akkor a csoporton belül még kézi válogatás szükséges.

A folyóirat beszerzési deviza szerinti jelölése

hazai	H
népi demokratikus	N
tőkés	T

A három kategória közül a két utóbbit használtuk, ami a külföldi anyag jelölésére szolgál, mert a magyar fogorvosi szakfolyóiratok könnyen hozzáférhetők, ezért nem is dolgoztuk fel őket.

Direkt bejelölésű szimultán kódokat használtunk a meglévő évfolyamok jelölésére

1962	2
1963	3
1964	4
1965	5
1966	6
1967	7
1968	8
1969	9
1970	0
1971	1

Vizsgálatunk tíz évre vonatkozott, de az leszűkíthető kevesebb időtartamra is.

Jelölési táblázat jelölése

fogorvosi szakfolyóirat	F
orvosi szakfolyóirat	O
egészségügyi szakfolyóirat	E
más fajtájú folyóirat	M
tájékoztató folyóirat	T
házi, köztudomány	R

A terv nemcsak orvosi, de másfajta folyóiratok feldolgozását is figyelembe vette. A teljes alsó sor a jelölés és a tárgykör jelölésére való, mert más szakterületen mindegyikre szükség lehet. A fogorvosi szaklapok vizsgálatánál minden jelhelyet nem választottuk igénybe. Ezeket a következő csoportba rendeztük:

gyermekfogászat	GY
maxillofaciális sebészet	SZ
odontológia	O
koronaváltozó fogászat	K
protetika	P
parodontológia	D
fogtechnika	T

Kombinációs kódokat /melyek az alábbi horony kombinációja/ használtunk a csak egymást-kizáró adatokra /egyetlen kombináció a sorban/

Nyelv

magyar	K l
orosz	K m
német	K n
szláv	L m /cseh, bolgár, lengyel/
angol	L n
francia	M n
olasz	k L
skandináv	k M /holland is/
egyéb	K N
öbbsnyelvű	l M
román	l N
.....	m N

Ország

Magyarország	Pq	Ausztrália	qR
Szovjetunió	Pr	Japán	qS
NDK	Ps	Románia	qT
Ausztria	Pt	Irország	rS
Svájc	Qr		rT
NSZK	Qs		sT
Olaszország	Qt		
Franciaország	Ra		
Benelux	Rv		
Skandinávia	St		
Anglia	pQ		
USA	pR		
egyéb	pS		
Kanada	pT		

Megjegyezzük: nagybetű	mély horony
bejelölésnél kisbetű	sekély horony
válogatáskor nagybetű	belső jelhely
kisbetű	külső jelhely

Folyóirat féleség azonosító száma /mezője két almezőre van osztva/. Mindig két számjegy jelölendő /pl. 01, 02, ... 10, 11 stb./, tehát minden almezőbe kerül két-két horony /egy-egy mély és egy-egy sekély/. A bejelölés mindkét almezőben azonos kód szerint történik.

0	Ef
1	Eg
2	Eh
3	Fg
4	Fh
5	gG
6	gH
7	fG
8	fH
9	gH

A folyóiratok azonossági számának jelölése kétjegyű számokhoz, tehát összesen 99 folyóirat jelölésére elegendő.

Ezzel a módszerrel más szakterület folyóiratellátottságát is lehetne vizsgálni, amire a kártyaterv némi módosításával lehetőség van.

A folyóiratbeszerzések alakulása az orvosi
szakkönyvtári hálózatban az új gazdasági irányi-
tás első éveiben

A szakirodalmi tájékozódás legfontosabb bázisát minden szakterületen, így az orvostudomány területén is a szakfolyóiratok adják. Az egyes szaktudományok irodalmának alakulását, fejlődését elsősorban a folyóiratokban közzétett közleményekben követhetjük nyomon. A kutatások, kísérletek és alkalmazások legújabb eredményeiről gyorsan és folyamatosan számolnak be, ezért meghatározó szerepük van. Zárt nyelvterületű, kis ország esetében hatványozottabban jelentkezik a külföldi szakirodalomban való sokoldalú tájékozódás fontossága. Hazánkban főként a német nyelvterület szakfolyóiratainak domináló szerepe volt jellemző az 1960-as évekig.

Az orvosi szakkönyvtári hálózat feladata, hogy az egészségügyi szakemberek rendelkezésére bocsássa és részükre biztosítsa a szükséges szakirodalmat. A folyóiratellátottság tekintetében számottevő eltérés tapasztalható az egyes egészségügyi intézmények szakkönyvtárai között. Ez az egyes intézmények eltérő funkcióiból adódik. Nyilvánvalóan más a négy orvosi egyetem, a különböző szakterületeket átfogó országos inté-

zetek és más a közkórházakban lévő alközpontok, valamint az egyes tagkönyvtárak feladata a szakirodalmi ellátás terén.

1967-ig a központi devizaelosztás határozta meg az egyes szakkönyvtárak folyóirat beszerzését, a folyóiratállomány összetételét. Azóta minden kötöttségtől mentesen, szabadon lehet rendelni. Míg az előző időszakban a központi elosztás, az egyes intézetek közötti devizaarányok meghatározása révén, alapvetően meghatározta az egyes intézetek folyóiratbázisát, addig az azóta eltelt időszakban az egyes intézetek szakkönyvtári állományának fejlesztésében az erősen közrejátszó szubjektív tényezők dominálnak.

/Pl. az intézetigazgató, a főorvosi kar, a gazdasági vezetés és az egyes orvosok viszonya a szakirodalomhoz és a szakkönyvtárhoz./

Felvetődik a jogos kérdés: milyen változást eredményezett ez a folyóiratbázis alakulásában? Áttekintésem célja: kimutatni a folyóiratrendelések szerkezetében az 1967-től 1971-ig bekövetkezett változásokat; s ennek okait és hatásait elemezni.

A vizsgálat alapja a hálózati folyóirat központi katalógus. A KC az orvosi szakkönyvtári hálózatba tartozó szakkönyvtárak periodikumállományát regisztrálja. Jelen vizsgálat csak az egyes könyvtárak megrendeléseit tekinti át. Nem szerepelnek az ajándékként, ill. a csere útján

beszerzett folyóiratok. Ez csak annyiban torzítja a kialakult arányokat, amennyiben a csereként megszerzett folyóirat szükségtelemtől teszi az adott folyóirat vásárlás útján történő beszerzését. A gyakorlat azt mutatja, hogy ilyen esetben hasonló tárgyú szakfolyóirat beszerzését eszközlik könyvtáraink.

A folyóiratbeszerzések alakulását befolyásoló tényezők

A hálózati megalakulásától a 60-as évek közepéig a központi devizaelosztás határozta meg az egyes szakkönyvtárak folyóiratbeszerzését, s ennek következtében a folyóiratállomány összetételét. A devizakeret összegét az Egészségügyi Minisztérium határozta meg. Az egyetemen, az országos intézetek és az egyes megyék részére juttatott összeg szétosztását az OOKT, az Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács, az egyes megyéken belül az AKT, az Alközponti Könyvtárügyi Tanács végezte. Mivel a rendelkezésre álló összeg szétosztása vitákra adott alkalmat, az OOKDK, mint hálózati központ koordinálta a folyóiratmegrendeléseket; elsősorban a párhuzamos beszerzések csökkentésével.

Az 1967-ig terjedő időszak fő jellemzője, hogy míg az előfizetett devizás folyóiratok folyamatos és állandó átlagár emelkedést mutattak,

addig a szakkönyvtári hálónak érvényesítése csak minimális emelkedést mutatott, többnyire azonos szinten maradt. Ez nem fedezte - töredékét sem - a nyomtatott folyóiratok árának állandó drágulását, bár a vágyálagosság kedvéért: az áremelkedés több esetben terjedelem és profil bővülésével is járt. Ez súlyos feladatot jelentett az egyes könyvtárak számára. Erőfeszítések során előfizetések tervezetűbb lebonyolításával, területenkénti koordinálással, többespoléirányok csökkentése révén/ szűkítették az előfizetett folyóiratok körét. Mivel a könyvtárak igyekeztek az előfizetett periodikák folyamatosságát mindenképpen megtartani, ezt csak a szakkönyvek beszerzésére fordítható összeg rovására tették, a szakkönyvek beszerzése minimálisan csökkent. A érvényesítés hátrahagyó részét /75-80%/ folyóiratok vásárlására fordították.

Az 1968. január 1-vel megszüntetett érvényesítése a beszerzési gondokat nem enyhítette. Lehetővé tette viszont, hogy helyi forrásokra támaszkodva, az egyre gyorsuló érvényesítések ellenére is, kísérletet tegyenek az igényeiknek megfelelő folyóiratbázis biztosítására, ill. kialakítására.

Amint az 1. táblázat adatai is bizonyítják, lényegesen nem módosult a hálózatba járó szakfolyóiratok köre, a periodikum-állomány összetétele.

Székely Sándor "Az orvostudományi tájékoztatásügy hazai perspektívái" /Az OOKDK 20 éve. Bp.1969. 177-183.p./ c. előadásában 1969-ben a hálózat folyóirattellátottságát vizsgálva megállapította: elsősorban a folyóiratválaszték bővítésére volna szükség. Az első öt igényeket /1969-ben/ a beszerzett folyóiratok volumene gyakorlatilag kielégíti, ha olykor vannak is - és egyre nagyobb - problémák a hozzáférhetőség tekintetében. Az informatika szempontjából ez a spektrum azonban szűk. A nemzetközi adatok szerint kb 8000 orvosi-gyógyszerészi-orvosbiológiai folyóirat jelenik meg a világon, amelynek a felét értékesnek, feldolgozandónak itélik. A szocialista országok legtöbbszörében a folyóirat-spektrum szélesebb a miénknél, olárai és egyes országokban meghaladja a kötevezet. Ehhez még hozzátenném, hogy nyelvi elszigeteltségünk is indokolja a még többféle periodikum beszerzését.

Az 1. táblázat adatainak bizonyossága szerint lényeges változás 1969 óta nem történt sem a folyóiratok beszerzésének volumene, sem a választék terén. Az egyes intézetekben a folyóiratellátottság nem tart lépést az új gazdasági irányítás megkövetelte fokozott fejlődéssel. A folyóiratok szakonkénti megoszlását az 1.sz. táblázat részletezi. Nem az illető szakterület ellátottságát mutatja, mivel ez esetben egy-egy folyóirat tartalmi szempontból több szakterülethez is tartozhatna; s célom a folyóiratbeszerzés, ill. állományösszetétel változásainak kimutatása volt. A változás minimális, 1967 és 1971 között mindössze 13,3 %. A legjelentősebb emelkedés - mint várható is volt - a biofizika, műszervezés, műtudomány, endokrinológia, fejlődéstan-genetika, immunológia szakterületén és a referáló lapoknál volt.

Különös figyelmet érdemel a hálózat könyvtáraiba járó szakfolyóiratoknak a lelőhelyek száma szerinti megoszlása. A 2.sz. táblázat az egyes folyóiratfélések példányarányát mutatja. A táblázat adatai önmagukért beszélnek: a folyóiratok tulnyomó többsége csekély példányszámban fordul elő. Legtöbb az egyetlen, majd ezt követően nagyságrend tekintetében is a 2, majd a 3 példányban előforduló folyóiratok köre következik. A táblázat jobban kidomborodik, ha a táblázat adatait alulról felfelé olvassuk: a

példányszámok /gyakoriság/ csökkentésével egyre növekszik a folyóiratféleségek száma, ami teljes összhangban áll a könyvtárak közötti koordinációs törekvésekkel.

Az együttműködés egyik fontos feladata éppen az, hogy a szakfolyóiratbázis minél szélesebbkörű, minél nagyobb tartalmi gazdagságot tükröző folyóiratokból tevődjen össze.

A folyóiratok átlagpéldányszáma nem éri el a 4-et. Ez inkább gyenge, mint megfelelő mérvű ellátottságra utal, már amennyiben a folyóiratok hozzáférhetőségét tekintjük. A hálózat könyvtárai az ország különböző városaiban működnek, s jelenlegi reprográfiai adottságaik még mindig nem kielégítőek.

A 10 példányszám felett megrendelt folyóiratok a folyóiratféleségek 16 %-át alkotják. A leggyakoribb 30 folyóiratféleséget /ez kb 2 %/ a mellékelt felsorolás tartalmazza; csökkentésük nem látszik indokoltnak.

A szakirodalmi ellátottság értékelése szempontjából fontos kérdés, hogy a periodikák révén mely országok tudományos eredményeihez juthat hozzá a szakember. Alapvetően fontos, hogy a hálózat könyvtáraiban, ill. a könyvtárak állományában az orvostudományban élenjáró, jelentős eredményeket felmutató országok folyóiratirodalma kellő mértékben hozzáférhető legyen. A 4.számú táblázat tartalmazza az erre vonatkozó adatokat. Megállapítható a táblázatból, hogy az

említett országokban megjelenő szakfolyóiratok mind a féleségek, mind pedig az előfizetett példányszámok tekintetében jelentős arányt képviselnek.

Következtetés

Az egyes intézetekben a folyóiratellátottság nem tart lépést az új gazdasági irányítás megkövetelte fokozott fejlődéssel. Bár a pénzügyi fejlődés jelentős, ez nem jár együtt az állomány arányos fejlesztésével, az időközben bekövetkezett és továbbra is folyamatosnak tekinthető árváltozások miatt.

Elvitathatatlan tény: a többletráfordítás ellenére szűkül a hálózat szakirodalmi bázisa. A jelenlegi szint az 1966-67. évinek felel meg. Ezzel szemben követelmény az egészségügyi ellátás színvonalának folyamatos emelése /új kórházak, új részlegek pl. intenzív terápiás osztályok létesítése stb./, ezzel párhuzamosan az orvosok száma is állandóan emelkedik.

A stagnálás ilyen módon jelentős visszafejlődést jelent, pedig úgy tűnik, a pénzügyi erőfeszítések tovább nem fokozhatók.

Mivel más lehetőség nem kínálkozik, meg kellene vizsgálni:

a, milyen folyóiratállomány szükséges minimálisan az egyes könyvtártípusokban /véleményünk

szerint a jelenleginek közel duplája/,
b, milyen reprográfiai és esetleg egyéb, hagyományos könyvtári módszerekkel /pl.körözés/ lehetne a szűkös folyóiratellátottságot bővíteni.

A folyóiratok szakszerinti megoszlása

	Féleség			Példányszám		
	1967	1969	1971	1967	1969	1971
Allergia	7	8	7	49	51	42
Anatómia	43	47	46	172	190	195
Anasztéziológia	11	11	10	64	81	99
Belgyógyászat	10	10	13	150	166	162
Biofizika	6	10	12	16	29	39
Biokémia	32	38	39	141	146	163
Biológia	33	35	38	104	109	114
Bőr- és nemibeteg- ségek	29	31	29	242	281	269
Éü.szervezés	7	8	13	20	19	29
Éü.technika	24	27	29	59	65	66
Éü.tudomány	13	13	15	83	110	113
Élettan	28	29	30	125	126	121
Endokrinológia	20	21	20	139	161	167
Fejlődéstan- Genetika	16	20	22	36	40	45
Fertőző betegségek	11	10	9	58	62	61
Fogászat, száj- sebészet	47	49	50	220	229	234
Fül-orr-gége	16	17	16	149	155	161
Gastroenterológia	9	9	11	46	59	67
Gerontológia	7	8	8	40	48	47
Gyermekegyógyászat	36	39	39	386	443	446
Gyógyfürdőügy	6	6	6	33	35	31

	Féleség			Példányszám		
	1967	1969	1971	1967	1969	1971
Gyógyszerészet	76	86	87	326	355	349
Hematológia	17	17	18	124	148	160
Ideg- elmegyógyá- szat	75	87	89	414	459	478
Igazságügyi orvostan	16	18	18	39	43	44
Immunológia	7	8	9	48	68	77
Kardiológia	24	26	29	206	215	220
Kísérleti orvostud.	17	18	17	89	91	91
Kórházügy	18	22	27	64	89	100
Kórtan- kórélet- tan	23	26	26	238	244	270
Közegészségügy	33	41	41	143	163	156
Laboratóriumi vizsgálatok	14	14	14	123	156	156
Mikrobiológia, bak- teriológia, pa- razitológia, viroológia	48	52	51	242	270	268
Munkaegészségügy	15	16	16	54	56	54
Onkológia	21	21	21	115	126	130
Orvosképzés	5	6	6	51	58	60
Orvostörténelem	5	5	3	9	8	4
Radiológia	33	34	35	316	369	370
Rehabilitáció	5	5	6	19	24	26
Reumatológia	7	7	7	35	40	34
Sebészet	51	53	54	482	550	573
Sportegészségügy	9	9	8	22	25	22
Szemészet	26	26	26	157	165	176

	Féleség			Példányszám		
	1967	1969	1971	1967	1969	1971
Szülészeti-nőgyógyászat	19	20	22	312	337	345
Táplálkozástud.	26	27	26	62	62	62
Traumatológia- ortopédia	16	16	15	97	116	120
Tüdőgyógyászat	25	24	24	288	320	273
Urológia	13	14	14	215	192	182
Általános orvosi lapok	87	91	91	1096	1075	1076
Referáló lapok, dokumentáció	58	61	75	444	513	599
Természettudomány	101	96	96	225	228	221
	1301	1338	1408	8230	9119	9326

2.tábla

A folyóiratok példányszámalakulása

Gyakor- ság	1967		1969		1971	
	folyóirat- féleség	megrend. száma	folyóirat- féleség	megrend. száma	folyóirat- féleség	megrend. száma
1	372	372	396	396	398	398
2	180	360	209	418	217	434
3	139	417	154	462	151	453
4	117	468	110	440	122	488
5	73	365	71	355	74	370
6	60	360	73	438	77	462
7	54	378	49	343	47	329
8	39	317	47	376	39	312
9	30	270	28	252	45	405
10	33	330	30	300	28	280
11	21	231	20	220	21	231
12	17	204	20	240	19	228
13	15	195	11	143	15	165
14	13	182	16	224	19	266
15	10	150	13	195	19	285
16	14	224	15	240	10	160
17	15	255	13	221	8	136
18	9	162	10	180	14	252
19	9	171	9	171	10	190
20	9	180	10	200	8	160
21	9	189	8	168	6	126
22	4	88	5	110	6	132
23	4	92	7	161	7	161
24	6	144	6	144	5	120
25	4	100	7	155	8	200
26	5	130	2	52	2	52
27	2	54	3	81	1	27
28	2	56	1	28	5	140
29	3	87	3	87	4	116
30	-	-	4	120	2	60
31	2	62	1	31	2	62

Gyakorl- ság	1967		1969		1971	
	folyóirat- főleség	megrend. száma	folyóirat- főleség	megrend. száma	folyóirat- főleség	megrend. száma
32	1	32	5	160	4	128
33	-	-	2	66	5	165
34	-	-	2	68	1	34
36	-	-	1	36	-	-
38	-	-	1	38	-	-
A leggya- koribb 30 folyóirat	30	1605	30	1780	30	1769
	1301	8230	1392	9119	1429	9326

3. tábla

A leggyakoribb folyóiratok

1. Schweizerische Medizinische Wochenschrift	118	112	107
2. Deutsche Medizinische Wochenschrift	102	103	104
3. Zentralblatt für Chirurgie	97	102	101
4. Zentralblatt für Gynäkologie	93	101	100
5. Lancet	94	92	101
6. Zeitschrift für die Gesamte Innere Medizin	75	87	79
7. Kinderärztliche Praxis	66	80	78
8. Der Chirurg	62	66	69
9. Journal of the American Medical Association	68	68	68
10. Radiologia Diagnostica	31	62	60
11. Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstr.	50	54	55
12. Geburtshilfe und Frauenheilkunde	44	52	57
13. British Medical Journal	50	50	56
14. Zentralblatt für Allgemeine Pathologie	49	52	55
15. Münchener Medizinische Wochenschrift	45	49	50
16. Zeitschrift für Tuberculose	43	58	45
17. Orvosi Szemle	34	46	49
18. Monatsschrift für Kinderheilkunde	41	44	48
19. Zeitschrift für Urologie	40	45	47
20. Zeitschrift für Medizinische Labortechnik	31	47	45
21. Zeitschrift für Ärztliche Fortbildung	40	45	42
22. La Presse Médicale	43	46	41
23. Dermatologische Wochenschrift	35	42	42
24. Kliniceszkaja Medicina	40	44	40
25. Journal of Laboratory and Clinical Medicine	40	41	39
26. Endokrinologie	33	40	40
27. American Journal of Obstetrics and Gynecology	40	40	38
28. Der Anaesthetist	33	36	41
29. Hirurgija	33	38	37
30. Folia Haematologica	33	38	35
	1605	1780	1769

A folyóiratok megoszlása országok szerint

Ország	Folyóiratkiadások			magyar nyelvű kiadások		
	1967	1969	1971	1967	1969	1971
<u>Fépi demokratikus</u>						
Szovjetunió	94	102	105	639	753	753
NDK	64	70	70	1123	1307	1336
Csehszlovákia	31	35	33	144	181	175
Bulgária	1	2	2	2	4	2
Jugoszlávia	5	6	7	8	22	20
Kína	1	1	1	7	7	1
Lengyelország	13	18	16	17	25	26
Románia	11	14	17	77	98	101
Együttműködés	220	248	251	2017	2397	2421
<u>Észak-amerikai</u>						
USA	349	370	387	1939	2206	2257
Anglia	145	160	166	733	767	832
NSZK	201	215	214	1715	1837	1870
Franciaország	98	94	92	349	343	325
Svédje	81	85	89	586	592	569
Hollandia	50	59	69	415	484	561
Ausztria	27	26	23	144	143	136
Belgium	18	18	17	35	40	35
Dánia	14	15	18	67	72	74
Finnország	2	2	1	3	3	2
Norvégia	2	3	3	6	11	12
Olaszország	43	44	40	69	69	65
Spanyolország	1	1	1	1	1	1
Svédország	13	13	17	83	83	91
India	2	3	3	2	4	3
Japán /angol nyelvű/	16	16	17	30	30	32
Kanada	8	8	8	20	21	22
Mexikó	2	2	2	2	2	2
Argentína	2	2	2	5	4	3
Uruguay	1	1	1	1	1	1
Ausztrália	5	6	7	8	7	10
Dél-Afrika	1	1	1	2	2	2
	1081	1144	1178	6213	6722	6905

Az orvosi könyvtárak versenye

/Első menet: 1971-1973./

Könyvtári hálózatunk második évtizedének elején a kezdeti fejlődés megállt és a könyvtárosok lelkesedése objektív és szubjektív okok miatt lanyhulni kezdett. Hogy újra lendületet adjunk a hálózatnak, megkíséreltük egy könyvtárak és könyvtárosok közötti verseny meghirdetését.

A verseny története

1971. nyarán minden egyes /összesen 345/ könyvtárunknak részletes utmutatást küldtünk a versenyről a következő szöveggel:

„Az OOKDK a magyar orvosi könyvtári hálózathoz tartozó könyvtárak részére versenyt hirdet.

A verseny célja a könyvtárak működésének és elsősorban tájékoztató munkájának továbbfejlesztése, az orvosok szakirodalmi tájékozódásának nagyobb mértékű elősegítése.

Versenyezhet alközpont alközponttal, tagkönyvtár tagkönyvtárral és országos intézet könyvtára országos intézet könyvtárával. A verseny nem terjed ki az egyetemek központi könyv-

tárait, a klinikák és elméleti intézetek könyvtárai azonban tagkönyvtári minőségben részt vehetnek a versenyben.

A verseny időtartama 2 év. Kezdete: 1971. szept. 1. befejezése: 1973. szept. 1.

A verseny győzteseit az OOKDK díjazza.

A díjak: mind a 3 kategóriában /1.alközpontok, 2. tagkönyvtárak, 3. országos intézetek/ 3-3 díj és egy-egy vándorsерleg.

A vándorsерlegét a fenntartó intézmény nyeri el.

A díjakat a győztes intézmény könyvtárosa/i/ kapja/k/.

1. díj 3.000.- Ft

2. díj 1.000.- Ft

3. díj 500.- Ft + könyvjutalom

Egyenlő pontszám esetén a díjak megoszthatók.

A versenydőszak letelte után megfelelő szakemberekből összeállított 3 tagu birálóbizottság a helyszínen értékeli és pontozza a versenyző könyvtárak eredményeit.

Versenyt csak megfelelő számú benevező esetén indítunk, éspedig a kórházi alkőzpontok és a tagkönyvtárak kategóriájában 10-10 nevező, az országos intézetek kategóriájában 5 nevező esetén.

A benevezés feltételei

1. A könyvtári alapmunkák rendben vannak és napra kész:
 - a/ a szabvány szerinti könyv- és folyóirat leltár
 - b/ a szerzői betűrendes katalógus megfelel az előírásoknak
 - c/ a folyóirat érkeztetési nyilvántartás
 - d/ az áttekinthető kölcsönzési /könyvtár-közi is/ nyilvántartás
 - e/ a munkanapló

2. a/ Az állomány kizárólag a könyvtár célját szolgáló helyiségben van elhelyezve
- b/ a potenciális olvasók /az intézmény felsőfoku képezettségű dolgozóinak/ 10 %-a számára helybenolvasási lehetőség /asztal, szék/
- c/ katalógusszekrény /v. elegendő katalógusdoboz/
- d/ folyóirattároló a kurrens folyóiratok számára.

A fentiek a verseny alapfeltételeit jelentik, ezek nélkül versenyezni nem lehet.

Miután a megadott határidőig 39 könyvtár jelentkezett, dolgozóit szemináriumszerű megbeszélésre összehívtuk. A vita igen élénk

volt, számos gyakorlati szempont merült fel. Az eredetileg meghirdetett pontokat a vita eredményeinek alapján módosítottuk. A véglegesen jóváhagyott pontok a következők lettek:

1. Kórházi alközpontok

Pontot lehet szerezni a következő teljesített feladatokkal, illetve bevezetett szolgáltatásokkal:

3 pont: a könyvtár állománygyarapítása részére az intézmény költségvetésében megfelelő összeg áll rendelkezésre, és pedig orvosenként 2 külföldi folyóíratra és orvosenként évi 1 külföldi könyvre elegendő összeg. A pontszámok szét is választhatók. Ebben az esetben a folyóíratbeszerzés 2 pontot, a könyvbeszerzés 1 pontot ér.

2 pont: csak a könyvtár által használtirógép

3 pont: mikrofilm leolvasó

5 pont: folyamatosan üzemeltetett gyorsmásoló

1 pont: kiállítási tábla v. tárló az új szerzemények folyamatos bemutatására

6 pont: a teljes állományt feltáró tárgyszavas katalógus

3-3 pont: a teljes állományt feltáró minden egyéb katalógus /a betűrendes katalóguson kívül/

- 2 pont: külön gyűjtemény + személyi katalógus létrehozása a kórház orvosainak publikátumaiból és előadásaiából.
- 3 pont: gyűjtemény a kórház referáló üléseinek anyagából /referátumok/, a gyűjtemény feltárása tárgyszó-katalógussal, esetleg lyukkártyán
- 2 pont: szóbeli tájékoztatás /referenzs/ - ha kellően dokumentált és legalább 40 információt jelent évente
- 4 pont: irodalomkutatás - ha kellőképpen dokumentált, a témák visszakereshetők és legalább 20 kutatást végeznek évente /50 v. annál több + 2 pontot kap/
- 5 pont: témafigyelés a Tudományos Bizottság vagy a főorvosi kar által meghatározott témakörökben - ha kellőképpen dokumentált, a témák visszakereshetők és a figyelt témák száma egy évben eléri a tizet /ha eléri a 30-at, vagy annál többet, + 2 pontot kap/
- 2 pont: meghosszabbított nyitvatartás /heti több mint 48 óra/
- 2 pont: kereskedelmi prospektusok feldolgozása és legalább az utolsó 3 év naprakész tárolása
- 5 pont: fordítás mint rendszeres szolgáltatás, évente legalább 20 fordítás /ha eléri v. meghaladja a 70-et, + 2 pontot kap/, a kötelespéldány beküldése az OOKDK-nak

3 pont: idegennyelvű szakcikkek szóbeli referálása /tolmácsolás/ - ha kellőképpen dokumentált és legalább évi 20 kötetmenny

3 pont: az Alközponti Könyvtári Tanács összehívása évente legalább egyszer

3 pont: az alközponti külföldi könyv KC teljes és napra kész

3 pont: az alközponti külföldi folyóirat KC teljes és napra kész

2 pont: az összes területi tagkönyvtár angolizációja évente legalább egyszer /ha a tagkönyvtárak száma meghaladja a 6-ot, ott + 2 pont jár az ellenőrző látogatásért/

2. Tagkönyvtárak

Az alközponti hálózati feladatokat leszámítva, a tagkönyvtárak ugyanannyit a teljesített feladatokért, vagy már megvalósuló szolgáltatásokért ugyanannyi pontot kaphatnak, mint az alközpontot, lásd a fenti jegyzéket/.

A könyvtár állománygyarapítása részére az intézmény költségvetésében megjelölt összeg a tagkönyvtárak részére arányosulást 1 külföldi folyóiratra és 0,5 kötet külföldi könyvre alapított összeg. Értéke: 3 pont. A pontszám csökkenthető. Ebben az esetben a folyóirat 2 pontot, a könyv 1 pontot ér.

3. Országos intézetek

Az előírt pontszám és a feladatok ebben a kategóriában azonosak a közhízi alküzpontokéival.

Rájuk sem vonatkoznak az alküzponti feladatok. További pontok szerezhethők gyütököri koordináló munkával:

- 3 pont: a könyvpiac folyamatos figyelése; a világpiacokon kapható könyvekről és folyóiratokról évente jegyzék készítése
- 4 pont: gyütököri könyv KC kiépítése és az eredmények gyütököri bejelentése alapján
- 5 pont: a kooperációs kör bizottságának működése, a rendelkezések koordinálása.

Megjegyzés:

A felsorolt és pontozandó feladatokon kívül a versenyző könyvtárnak a verseny végén bejelenthetnek egyéb, megítélésük szerint fontos munkálatokat, amelyeknek a pontozását kérhetik. Az ilyen munkák elfogadásáról és pontozásáról a zsüri a helyesínen dönt.

Ezután következett a benevezési előfeltételek elbírálása. Minden instruktor megvizsgálta a területéhez tartozó benevező könyvtárat, megfigyelte a feltételeknek. 1972. januárjában a megfigyelők értesítést kaptak arról, hogy indulhatnak a versenyben.

A meg nem hirdetett feladatok és pontszámok.

Nem lehet eléggé körültekintőnek lenni. A verseny szabályait a könyvtári munkát és a hálózatot jól ismerő instruktorok állították össze, mégis számos olyan hiba merült fel, amely az előzetesen megállapított pontszámok helyességét, arányosságát veszélyeztette. Ezeket korrigáltuk. Kiderült az is, hogy számos olyan feladat is van /a munkahelyi vonatkozó, az intézmény feladataitól függően/, amelyek nem vonatkoznak a hálózat egészére, a helyi gyógyító-kutató munka szempontjából azonban fontosak. Hogy ezek a hozzáértést és nagy munkát igénylő feladatok ki ne maradjanak a versenyből és hogy az akció értékét a szabályok merevsége ne veszélyeztesse, a benevezőknek még egy levelet küldtünk, amelyben felkértük őket, jelentésük a versenyfeladatok között nem szereplő olyan munkákat, amelyeket a tájékoztatás szempontjából fontosnak tartanak. Szinte mindegyikből jött válasz. A hosszasan /egy teljes munkanapot igénybevevő/ megvitatott bejelentések alapján megállapítottuk az ún. "egyéb" feladatok értékelésének a szempontjait.

Ezek:

1. Csak a házon kívüli, megyei folyóirat-körözés számít 2 pont
2. Kórházi /intézményi/ évkönyv-szerkesztésben való részvétel csak akkor számít, ha a könyvtáros neve a kiadványban szerepel 3 pont
3. Ha a különgyűjteményt katalógus is feltárja 2 pont
ha csak különgyűjtemény v. csak katalógus van, az 1-1 pont
4. A lektorálás a fordítási tevékenységgel azonos értékű: egy közlemény lektorálása annyit ér, mint egy közlemény fordítása, ugyanannyi pontszámot kap
5. Cikk-katalógus lyukkártyára dolgozva /a témák számától, a tárgyszavazás mélységétől függetlenül/ 5 pont
6. Mindenféle referátum hagyományos vagy lyukkártyás feldolgozása a referáló ülések anyagának feldolgozásához számít. Tehát a meghirdetett tevékenységeknél kell pontozni!

7. A publikációk konferenciákban, szimpoziuma, a verseny kiállításain közlő közlemény vagy a szerkesztőség által elfogadott közlemény. /A könyvtári közlemény jellegű közlemény vagy előadás a propaganda-továbbképzéshez számít./

**2 pont
/közleményenként/**

8. Könyvgyűjteménynek számít a mikroszemin, fordítás, különlenyomat, újságkivágat, hagyaték, archív könyvek. Pontozása a 3. pont szerint

9. Megyei /folyóirat/ kiadványok kiadásának publikálása /ha azonban csak az alközpont állományát publikálja, ez nem számít/

2 pont

10. A kórház jelenlegi vagy volt orvosai publikációinak feldolgozása csak akkor számít, ha legalább 10 év anyagát dolgozza fel /lehet katalógus vagy bibliográfia/

3 pont

11. Az Országos Értekezleten előhangzott előadások elfogadott közleményeknek számítanak. Pontozásuk a 7. pont szerint.

12. Folyamatosan kiadott könyvtári propaganda

3 pont

13. A könyvtár propagálásának egyszerű szóbeli formája /beszámoló, előadás a könyvtár használatáról/ 1 pont
14. Egyszeri, nyomtatásban megjelent könyvtár-propaganda füzet 2 pont

Ugy véltük, hogy szabályaink merevségét ezzel megoldottuk, viszont az előre megadott pontok a későbbi szubjektív megítélésnek legfeljebb minimális teret engednek.

A benevezési feltételekről és az elérhető pontokról

A benevezési feltételeket két csoportra osztottuk: az egyik a könyvtári "alapszolgálatokra" vonatkozott. Ez az a minimum, amit már megfelelőnek lehet tartani, ez az a szint, amelyen szerényen teljesíteni lehet az orvosi könyvtár feladatát: a gyógyító és a kutatómunka könyvtári támogatását. A másik csoport a "dologi ellátmányra" vonatkozott, azokat a minimális üzemeltetési feltételeket tartalmazta, amelyek mellett folyamatos könyvtári munka már végezhető.

A benevezési feltételek meghatározásában tekintettel voltunk arra, hogy a könyvtár jó működése egyrészt a könyvtároستól, másrészt a könyvtár feladatától függ. Éppen az orvosi könyvtár feladatától függően a vándororvosi feladatokat is meg kell oldani.

Deaknak a feltételeknek több könyvtár felelt meg, mint amennyien beneveztek. Egyes kollégáink a verseny pontjainak elérésében okkal vagy ok nélkül nem sikerült. Ugyanakkor jelentkezett néhány olyan könyvtár is, amelyekben a benevezési feltételek nem voltak meg. Ezeket feltételesen elfogadtuk. Kettőben arról volt szó, hogy ígéret van külső könyvtári helyiségre és a verseny végére megkapják, azt a verseny meggyorsítja ezt a folyamatot; kettőben pedig arról volt szó, hogy részben objektív okok miatt nem volt meg a megfelelő katalógus, a verseny azonban olyan ajánlatást jelentett, hogy a könyvtáros ígéretet tett a katalógus fél éven belüli befejezésére. (Az is jelentet). Így voltunk, érdemes a benevezést azokban az esetekben feltételesen elfogadni, hiszen a verseny célja éppen a könyvtári munka fejlesztése. Azok a megadott határidőig vállalkozókat nem teljesítettek, lemaradtak.

A versenyben szereplő pontok az állománygyarapítás, a gépi feldolgozottság, az állomány feltárás és a tájékoztatás terén elért eredményeket jutalmazták.

A startoló 39 könyvtár delegációját, mint már említettük, megbeszélésre meghívtuk, ahol a pontokra vonatkozóan több kifogás merült fel. A vita alapjára a pontokat korrigáltuk.

Igazat adtunk például könyvtárosainknak abban, hogy a külföldi szakirodalom drágulása miatt azt helyütt inkább lemondanak a könyvekről, és inkább folyóirat-mendeléseiket, sőt némely helyen újabb folyóiratokat rendelnek; ez pedig a tájékoztatás számára figyelemre méltó. Ezért az állománygyarapításra vonatkozó pontokat kiegészítettük: az orvosonként 1 külföldi könyvre elegendő költségvetési összeg 1 pontot, az orvosonként 2 külföldi folyóiraatra elegendő összeg pedig 2 pontot ért.

A "gyógyászati"-ra vonatkozó előírást módosítottuk ezzel a mondattal "folyamatosan frissített gyógyászati".

A teljes állományt feltáró tárgyszavas katalógus pontszámait 5-ről felemeltük 6-ra.

A teljes állományt feltáró másik egyéb katalógus pontszámait 2-ről felemeltük 3-ra.

A különytudomány pontszámait 1-ről felemeltük 2-re.

Külön vita tárgya képezte, mi jelent az, hogy "kellőképpen dokumentált"? A végleges pontszámok közlése alkalmával nyilvántartási mintát is közöltünk /L. Gollón Zoltán: „Könyvtári szolgáltatások nyilvántartása”. Orv. Könyvtáros, 1972, 12, 2, 216-221/.

Az orvosi könyvtárak a verseny során

Az instruktorok a verseny 2 éves időterében külön foglalkoztak a hazai orvosi könyvtárak nagy részével. Könyvtáraknak komolyan készültek és dolgoztak. 6 könyvtárban állítottak fel különgyűjteményt, 8 könyvtárban rendeztek be gyűjteményeket, 2 könyvtárban tárgyszó-katalógust hoztak létre, 2 könyvtárban gyűjteményt hoztak létre a referáló-ülések anyagából, 5 könyvtárban dokumentálni kezdték a szakmai kérdések válaszait, 4 könyvtárban pedig az irodalomkritikát és a témajegyzéket eredményezték.

A verseny elbírálása és a zsebkönyv

Az elbírálás 1973. szept. 1-én kezdődött meg és dec. 1-én fejeződött be. Közvetlen beszélgetés során alakult ki az elbírálás követendő menete. A 3-3 tagú zsűrit úgy állítottuk össze, hogy mindegyikbe kerüljön egy-egy háziorvos, egy-egy tapasztalt könyvtáros, egy-egy OOKDK-beli, de nem a Kálózati Osztályon működő könyvtáros, egy-egy instruktor /de csaknem a saját területén működő könyvtár elbírálásán/. A budapesti könyvtárak elbírálásába bekapcsoltuk olyan vidéki, háziorvosi tapasztalt kollégákat is, akik nem vettek a versenybe.

A bíráló bizottság tagjai így a következők voltak: Vörös Györgyné, a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár csoportvezetője, Szabó Sándor, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos munkatársa, Koroncay Béla, az Országos Műszaki Könyvtár tudományos munkatársa, dr Gyárfás Ágnes, a Miskolci Vezető Kórház központi könyvtárának vezetője, dr Korompay Tihamérné, a Ceglédi Városi Kórház orvosi könyvtárosa, Egrý Tamásné, dr Arató Lászlóné és Szilágyi Vilmosné, az OOKDK dolgozói és a három instruktor: dr Jantsits Gabriella, Kominka László és Könczöl Dánielné.

Minden zsűritag értékelő lapot kapott, amit egymástól függetlenül állítottak ki, majd összevetették és kialakították a végleges pontszámot. Ezt közölték a versenyző könyvtárossal és a fenntartó intézmény vezetőjével. A versenyzők együttműködése a zsűrivel szinte kivétel nélkül sportszerű volt.

Vándorserleg és dobogó

A győztesek nevét már több helyütt közöltük /Orv.Könyvtáros, 1974,14,1,8-9.p.; Könyvtáros 1974,24,3, 126; Egészségügyi Dolgozó, 1974,18,2,2.p.

Itt csak azt említjük, hogy a verseny folyamán többször támadtak kételyeink: vajjon érdeklie a kórház-igazgatókat a verseny, idősze-

rü-e ez a forma. Az eredmény minden kétségünket eloszlatta. Az igazgatók nemcsak hogy örültek kórházuk "szakirodalmi helyezésének", hanem győzelemre is törekedtek és több helyütt ehhez komoly segítséget is nyújtottak, sőt a győztes könyvtárost "dicsőség" /és anyagi elismerés/ övezte. Külön öröm volt számunkra némely, a könyvtár munkáját támogató orvostanácsadó igazgató és büszkesége.

A serlegeket és a díjakat 1973. dec. 13-án az OOKDK-ban kis ünnepség keretében dr Székely Sándor, a központ igazgatója nyújtotta át. A találkozó kellemes hangulata még most is emlékezetünkben van.

A szakmai eredmények

Általában megállapíthatjuk, hogy a verseny ma is jó mozgósító formának bizonyult, nemcsak a versenyzők, hanem az egész hálózat számára. Számosan jelezték, hogy a következő versenyen már indulnak, mert addigra "már ott fognak tartani". Külön ki kell emelnünk - és ez önmaga is újra meggyőzött bennünket kollégáink jó szelleméről - a benevezők "olimpiai versenyszellemét". A versenyért versenyeztek. Voltak, akik már tudták, hogy helyezésre nem esélyesek, mégis végigküzdötték a verseny időszakát. Rivalizálás nem alakult ki. A kórházak vezetői is érdeklődtek a verseny - és így közvetve a könyvtári munka iránt.

Különösen jók voltak az alközpontok. Az akció is megmutatta, hogy ezek a könyvtárak a hálózat erősségei. A 39 benevező közül 22 alközpont volt. Az 5 országos intézet jelentkezését /25 közül/ sem tartjuk kevésnek, a 12 tagkönyvtárat azonban /a több száz közül/ igen.

Közöljük /főképpen a jövőre vonatkozó tanulságul/ az elért pontszámokat:

Alközpontok:

Zalaegerszegi Megyei Kórház orvosi könyvtára

75 pont

Szekszárdi Megyei Kórház orvosi könyvtára

61 pont

Egri Megyei Kórház orvosi könyvtára

55 pont

A többiek:

48 pont

47 pont

44 pont

40 pont

40 pont

39 pont

38 pont

31 pont

30 pont

29 pont

21 pont

16 pont

Tagkönyvtárak:

SOTE Röntgenklinika orvosi kvtára	33 pont
Szegedi Városi Kórház " "	24 pont
Heim Pál Kórház " "	19 pont
A többiek	18 pont
	17 pont
	15 pont
	14 pont
	12 pont
	9 pont
	2 pont

A 2 pontot "elért" könyvtár a benevezési feltételeknél jóval kevesebbet produkált a verseny folyamán. Ha ugyanígy indul, el se fogadtuk volna. Ez az egyetlen eset, amikor a versenyszellem nem volt kielégítő. A könyvtárossal közöltük, hogy nemcsak a versenyben áll az utolsó helyen.

Országos intézetek:

Egészségügyi Felvilágosítási Központ Orvosi könyvtára	66 pont
ESZTIK szakkönyvtára	55 pont
OKI orvosi könyvtára	42 pont
A többiek:	36 pont
	21 pont
	14 pont +

*Helyzést el nem ért intézményeink és kollégáink nevééről nem adunk felvilágosítást.

A versenyző könyvtárak közül 17-ben van működő gyoraszoló és 15-ben mikrofilm leolvasó készülék.

A verseny igazi eredménye azonban csak 1-2 év múlva fog megmutatkozni. Nem volt-e néhány munka kampányszerű, nem vezettek-e be szolgáltatásokat csak a verseny kedvéért, hogy utána elsorvadjon. Ennek a figyelemmel kísérése a Hálózati Osztály feladata.

A kiírt pontokat többé-kevésbé reálisaknak, megfelelőknek tartjuk. Azt például feltételül, hogy viszonylag sok pontot lehetett elérni gépek beszerzésével és üzemeltetésével. Volt olyan /versenyző vagy versenyen kívüli/ kollégánk, aki nem tartotta helyesnek, hogy a versenyt "a gépek és nem az emberi munka" dönti el. Ez egyébként nem is volt így, volt olyan versenyző, aki üzemeltett gép nélkül helyezést ért el. De ezt a véleményt különben sem tudjuk elfogadni. A jövő korszerű könyvtára nem lehet meg gépesítés nélkül, ezeket a beszerzési akciókat tehát minden erőnkkel támogatnunk kell. Azt sem írjuk alá, hogy a beszerzés független a könyvtárostól. A tapasztalat azt mutatja, hogy ahol a könyvtáros tekintélyt vívott ki magának, ott nem nehéz meggyőzni a fenntartó intézmény vezetőit a beszerzés fontosságáról. Egyébként egyetlen olyan intézmény volt, ahol a helyezést

a gyorsmászoló 5 pontja döntötte el. De itt sem mondhatjuk, hogy a könyvtárosnak egyszerűen "szerencséje volt", semmi több.

Megfelelőnek látszik az is, hogy viszonylag sok pontot lehetett szerezni az állomány feltárásának különböző módjaival, különgyűjtemények létrehozásával és különkatalógusokkal. Gyakorló könyvtárosok tudják, milyen szorgalmas aprómunkát kíván ez és milyen hasznos lehet a tájékoztató tevékenységben az okosan szerkesztett katalógus-hálózat.

Azt is megfelelőnek tartjuk, hogy tájékoztató és dokumentációs munkával sok pontot lehetett szerezni. A legközelebbi verseny előtt azonban meg kell majd gondolnunk, vajjon a témafigyelésre és az irodalomkutatásra ne irányozzuk-e elő aránytalanul több pontszámot a szabványos fordításnál?

Versenyt legközelebb 1975-ben indítunk hasonló feltételek mellett. Hasonló de nem teljesen azonos feltételek mellett.

Most úgy látjuk, a fejlődés egyre jobban előtérbe hozza - minden ellenkező vélemény ellenére is - a "dokumentációs-tájékoztató műhely" kialakításának a fontosságát. Itt pedig teljesen együttesen jelentkezik a gép és az ember munkájának azonos fontossága.

Az 1974. évi könyvtáros-egyesületi Vándorgyűlés témája a jövő könyvtára lesz. Érdeklődéssel várjuk, mi a hazai könyvtárosok véleménye erről.

Tájékoztatásul közöljük a helyezést elért könyvtárak részletes pontszámaikat

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

ÉRTÉKELŐ LAP

az orvosi szakkönyvtárak versenyéhez
/alközpontok/

	Zala- eger- szeg	Szek- szárd	Eger
Állománygyarapítás	1	1	-
Könyvtár által használt írógép	2	2	2
Mikrofilm leolvasó	3	3	3
Folyamatosan üzemeltetett gyorsmásoló	-	5	5
Kiállítási tábla az új szerzemények bemutatására	1	-	1
Tárgyszavas katalógus	3	3	3
Minden egyéb katalógus	3	3	3
Különgyűjtemény a kórház orvosai publikátumaiból	2	-	2
Gyűjtemény a referáló ülések anyagából+feltárás	3	-	-
Szóbeli tájékoztatás-referensz	2	2	2
Irodalomkutatás	4	4	4
Témafigyelés	5	5	5
Meghosszabbított nyitvatartás	2	2	2
Prospektusok feldolgozása	2	2	-
Fordítás, mint rendszeres szolgáltatás	7	5	5
Idegennyelvű szóbeli referálás	3	3	-
AKT- évente egyszer	-	3	-
Külföldi könyv KC	5	-	-
Külföldi folyóirat KC	3	3	3
Tagkönyvtárak meglátogatása	2	2	2
Folyóiratkörözés	3	2	-
Különgyűjtemény	8	2	6
Cikkgyűjtemény lyukkártyás feldolgozása	5	-	-
Publikáció /könyvtári dolgozóké/	2	4	6
Könyvtárpropaganda /szóbeli/	1	-	1
A kórház dolgozóinak személyi katalógusa	3	3	-
Megyei orvosi folyóirat lelőhelyjegyzék kiadása	-	2	-
Elfogadott pontszám:	75	61	55

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÉS DOCUMENTACIÓS KÖZPONT

ÉRTÉKELŐ LAP

az orvosi szakkönyvtárak versenyéhez
/országos intézmények/

	1980 Felvill.	1981 Pontok	Össz.
Állománygyarapítás	3	3	3
Könyvtár által használt írógép	2	2	2
Mikrofilm leolvasó	-	-	-
Polyamatosan üzemeltetett gyorsmásoló	5	5	5
Kiállítási tábla az új szerzemények bemutatására	1	1	1
Tárgyszavas katalógus	-	3	-
Minden egyéb katalógus	6	5	3
Különgyűjtemény a kórház orvosi publikátumaiból	2	-	-
Gyűjtemény a referáló ülésokról anyaggyűjtésből+feltárás	-	-	-
Szóbeli tájékoztatás-referálás	2	2	2
Irodalomkutatás	4	4	-
Témafigyelés	-	-	7
Meghosszabbított nyitvatartás	-	-	-
Prospektusok feldolgozása	2	2	1
Fordítás, mint rendszeres szolgáltatás	5	5	-
Idegennyelvű szóbeli referálás	3	-	-
Különgyűjtemény+feltárás	16	8	4
Országos Értekezleten előadás	-	4	2
Kiadvány szerkesztés	3	2	3
Helyi dolg.publikációinak bibl.	-	-	3
Publikáció /könyvtárosoké/	-	-	2
Fordításjegyzék szerkesztése és kiadás	3	-	-
Szóbeli előadás /mint könyvtárpropaganda/	2	-	-
Írásbeli könyvtárpropaganda /rendszeresen/	3	-	-
Írásbeli könyvtárpropaganda /egyéb/	-	2	-
Különkatalógusok	2	1	-
Különgyűjtemény	-	-	2
Kiadványkörözés	2	2	-
Kiadvány cikk-katalógus + jegyzék	-	4	-
Tájékoztató a katalógusról /írásban/	1	-	-
Elfogadott pontszám:	66	55	42

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

ÉRTÉKELŐ LAP

az orvosi szakkönyvtárak versenyéhez
/tagkönyvtárak/

	Rtg Klini- ka Bp	Szeged Városi Kórház	Mein pál Kór- ház Bp.
Állománygyarapítás	3	-	1
Könyvtár által használt írógép	2	2	2
Mikrofilm leolvasó	3	-	3
Polyamatosan üzemeltetett gyorsmásoló	5	-	5
Kiállítási tábla az új szerzemények bemutatására	1	-	1
Tárgyszavas katalógus	6	-	-
Minden egyéb katalógus	3	3	3
Különgyűjtemény a kórház orvosai publikátumaiból	-	-	-
Gyűjtemény a referáló ülések anyagából+feltárás	-	-	-
Szóbeli tájékoztatás-referenzs	-	2	-
Irodalomkutatás	-	4	-
Témafigyelés	-	-	-
Meghosszabbított nyitvatartás	-	-	2
Prospektusok feldolgozása	2	-	-
Fordítás, mint rendszeres szolgáltatás	5	5	-
Idegennyelvű szóbeli referálás	-	-	-
Országos Értekezleten előadás	-	2	-
Archiv különgyűjtemény katalógusa	-	-	2
Publikációk	-	6	-
Kiadványszerkesztés	2	-	-
Klinikai dolgozók publikációinak bibliográfiája	1	-	-
<u>Elfogadott pontszám:</u>	<u>33</u>	<u>24</u>	<u>19</u>

RÉTHELYI Jenő

Az orvosi könyvtárak szakmai feladatai.

Az orvosi könyvtárak szakmai feladatait egy mondatban így foglalhatjuk össze: A képzés és a továbbképzés elősegítése. De így is lehet fogalmazni: Információk gyűjtése, rendezése és rendelkezésre bocsátása. De hiába tudjuk mindezt, ha ezek a felismerések csak elméleti felismerések maradnak. Nézzük meg, mi történik a fentiek gyakorlati megvalósítása érdekében.

Az orvosokkal és a társadalommal szembeni elvárást így fogalmazták meg: "A ma követelménye a szakma művelőjétől: a bel- és külföldi szakirodalom permanens olvasása, az új ismeretek naprakész tartása és rendszerezése. Igényli ezt a ma orvosa, aki szakosít, továbbképzésben csiszolódik, lépést akar tartani a rohamosan fejlődő tudománnyal legalább szakágazatában; de igényli a beteg is, akinek a szocialista társadalmunkban alapvető joga van a legmagasabb szintű orvosi ellátásra. Ezen követelmények biztosításához az orvos részéről komoly hivatástudat és legalább egy, de leginkább két világnyelv ismerete, a társadalom részéről viszont a szükséges információs anyag hozzáférhetőségének biztosítása szükséges" /10/.

Biztosított-e a gyakorlatban minden vonatkozásban az információs anyag hozzáférhetősége és az orvosok komoly hivatástudata, ami könyvtári vonatkozásban a könyvtárak igénybevételét jelenti?

Hazánkban 1970-ben 435 orvosi könyvtár volt. Ezek közül kb. 100 csak könyvgyűjteménynek nevezhető. A fennmaradó 335 könyvtárban összesen csak 140 főfoglalkozású könyvtárkezelő dolgozott és ezek nagy része sem volt szakképesített [7]. Pedig egy könyvtár és különösen egy orvosi könyvtár működése és hasznossága nagymértékben a könyvtárat kezelő képzettségétől, rátermettségétől függ. Ugrásszerűen megnövekedett ma már nem egy könyvtár forgalma, amikor vezetését arra való, főfoglalkozású könyvtáros vette át. Ugyanigy igaz ennek az ellenkezője is. Rövid idő alatt elnéptelenedik az addig legjobban működő könyvtár is, ha kezelését alkalmatlan személyre bizzák, vagy ha a könyvtárost rosszul értelmezett takarékosági okból más munkakörbe helyezik át és csak nagyon kevés idejét töltheti könyvtárban.

Nehézségek mutatkoznak a 24/1960. Eü.K.13. rendelet értelmezésében is. Gyakran még orvosi vezetők is úgy értelmezik a rendeletet, hogy csak a megyei kórházakban lehet orvosi könyvtáros, más kórháznál nem. Pedig a rendelet azt mondja, hogy 2000 köteten felüli állomány esetén főfoglalkozású könyvtárost kell alkalmazni, bármilyen szintű vagy ágylétszámu is az illető kórház. Ugyanakkor nem tiltja a rendelet kisebb könyvtári állomány mellett sem az egész- vagy résziidős főfoglalkozású könyvtáros alkalmazását.

Vitára ad okot, hogy a 18/1971. EÜ.K.rendk. rendeletben nincs kifejezetten könyvtárosi állás vagy munkakörleírás. Ennek következménye az esetleg alkalmazott könyvtárosok bizonytalan, nem egységes besorolása.

Tegyük fel, hogy minden jól megy. A kórház vezetősége fáradságot és anyagiakat nem kímélve kialakítja a könyvtár helyiségeit, beszerzi a könyveket és folyóiratokat, beállítja a főfoglalkozású könyvtárost. Ezután kezdik várni az olvasókat, a kölcsönzőket, a nagy forgalmat. Mit tapasztalunk ilyenkor?

A helyzetet nagyon is világosan ismerő Székely Sándor, az OOKDK igazgatója így ír erről 1970-ben egy beszámolójában: "A körzeti orvosok szakirodalmi igényét minimálisnak tartjuk, amit megerősít az, hogy az OTKI-tól szerzett információ szerint 200 megkérdezett budapesti orvos közül csak mintegy 20 % olvassa rendszeresen az Orvosi Hetilapot,... A kórházi orvosoknak mintegy 40 %-a használja rendszeresen a könyvtárat,... A klinikai és kutatóintézeti orvosoknak pedig 90 - 100 %-a veszi igénybe a könyvtárat, mert ezekben, és sajnos kevés kivételtől eltekintve csak ezekben az intézetekben követelik meg a szakirodalom rendszeres tanulmányozását" /7/.

A kép teljesebbé tételéhez ismerjük meg az OOKDK és az Orvos-Egészségügyi Szakszervezetnek 1970-ben a könyvtárak ügyében tartott gyűlésén elhangzott hozzászólások lényeges részeit: "Nincs könyvtáros. - Ingerszegény környezet. - Az orvosok nem ismerik a könyvtári hálózatot és lehetőségeit. - Érdekeltség hiánya a szakmai művelődés növelésében. - Nem ismert az, hogyan lehet az olvasottakat a gyakorlatban alkalmazni." /5/

Jó tudnunk, hogy többé-kevésbé ez a helyzet más országokban is. Így nyilatkoznak erről a könyvtárosok egy nemzetközi megbeszélésen: "A könyvtárosok szerint az orvosok a szakirodalmat nem veszik eléggé igénybe. Mi is ezt tartjuk. De ezt visszhangozza az egész nemzetközi tájékoztatási irodalom is. - Jó volna egyszer egy közös "célzott" vizsgálattal közelebbről szemügyre venni a szükséglet - igény - igénybevétel tényleges állását."/9/

Egy előadás és különösképpen egy ilyen ünnepélyes alkalom⁺ nem a megfelelő keret egy teljes "célzott" vizsgálatához. Néhány gondolatot vessünk fel arról a területről, ahol a magyar orvosok 2/3-a dolgozik. Ez pedig a megyei kórházaktól a körzeti orvosig terjedő rész.

Körzeti orvosaink leginkább, de mások is, legtöbbször időhiányra hivatkoznak, ha a szakmai olvasásról kérdezzük őket. 1967-ben Baranya megye orvosai között reprezentatív időelemzés történt /8/. A felmérés adatai szerint az általuk vizsgált gyakorló orvosi kategóriában függetlenül attól, hogy kórházban vagy járóbeteg-ellátásban dolgoznak orvosaink, munkanapokon átlagban 3,5 óra, pihenőnapokon átlagban 8,5 óra szabad idővel rendelkeznek.

Ez az idő nem sok, de nem is annyira kevés, hogy ne lehessen szakmai olvasással, ismeretanyag rendezésével foglalkozni. Érdekes, hogy a megkérdezett Baranya megyei orvosok fele pihenőnapokon sohasem foglalkozik szakmai kérdésekkel. Ez bizonyos mértékben érthető is. Egy készthelyi felmérésből kitűnik, hogy a körzeti orvosok 57 %-a igényli a szervezett továbbképzést /2/. Ezek szerint idő is lenne, ha nem is sok, továbbképzési igény is

⁺ A zirci Wessprémi István emlékezés /1973/

jelentkezik, és mégis milyen nagy a szakmai olvasással szembeni tartózkodás. Mi lehet ennek az oka?

Több körzeti orvossal folytatott beszélgetés után valami olyasféle benyomás alakult ki, hogy kollégáink nem tartják érdemesnek az olvasást, a szakmai munkában való korszerű haladást, mert nem látják annak sem erkölcsi, sem anyagi megtérülését. Nagyon ide kívánczok Levendel Lászlónak a Valóságban megjelent cikkéből egy mondat: "És most, közel három évtized után, szembeesítve az elveket orvosetikai helyzetünk valóságával, csak a betegek vagy a jövőben hármikor orvosra szorulóknak érezhetik csalódottnak, becsapottnak magukat, az orvosok nem?" /3/. Ezt a csalódottságot tükrözheti az is, hogy 1964-ben 18,000 kiküldött és szakmai olvasásról érdeklődő kérdőívből csak 27 % jött vissza. /4/

A kórházi orvosoknak, - amint azt olvastuk, - csak kb. 40 %-a veszi igénybe rendszeresen a könyvtári szolgáltatásokat. Ide be kell szurnunk, hogy igénybe veszi, ha egyáltalában talál könyvtári szolgáltatásokat. De miért csak 40 % és miért nem 90 vagy 100 %, mint az egyetemi intézetekben? A "környezet ingerszegénysége" miatt. Másszóval, mert a kórházak vezetői, az osztályos főorvosok maguk sem veszik igénybe vagy beosztottaikkal nem vétetik igénybe a könyvtárat. Vajon minden kórház minden osztályán tartanak referáló délutánokat? Vajon a klinikopatológiai konferenciák, ha vannak, mindenütt olyan színvonalúak, hogy azokra érdemes elmenni és érdemes azokra készülni? A rendelőintézeteket, a járóbeteg-ellátás olyan fontos állomásait a legtöbb helyen még ma sem tudjuk a kórházakkal való közös egységbe olvasztani. Ki adjon ezeknek az orvo-

soknak feladatokat, ki biztassa őket az olvasásra? Ahol meg nincs a rendelőintézet mellett kórház, ott a helyzet még nehezebb.

A felsoroltak csak szemelvények a nehézségekből. Nem vitás, hogy ez az állapot senki részéről sem fogadható el. Néhány ötlet a helyzet javítása érdekében:

"A társadalom részéről az információs anyag hozzáférhetőségének biztosítása szükséges" - olvastuk. Más szóval anyagi áldozatok árán is ki kell alakítani mindenütt az orvosi könyvtárakat és nem a könyvgyűjteményeket. A meglevőket fejleszteni kell. Nem a rendeletek betűje szerint, hanem azok szellemében kell eljárni. A könyvtárakat szakszemélyzettel, gyorsmásoló gépekkel kell ellátni. Kedvet kell csinálni az olvasáshoz. A könyvtárnak "maga mellett" propagandát kell csinálnia, és ehhez az intézet vezetőségének segítsége szükséges. Rá kell nevelni az orvosokat, akár fiatalok, akár idősek, az olvasásra. Kézbe kell adni az olvasnivalót folyóiratköröztetés formájában. Az információk áradatában minden vezetőnek be kell látnia, hogy a dokumentalista elsőrendű szerepet tölt be továbbképzésükben. "Kevesen sokat olvasnak azért, hogy sokan keveset olvasva is mindig tájékozottak lehessenek. /6/ Ilyen a könyvtáros, a jó könyvtáros szerepe is.

Nem szabad könyvtárakat visszafejleszteni, anyagiakat sajnálni, könyvtárosokat más beosztásba helyezni. Az orvoslás alkalmazott biológia. A biológiában elkövetett mulasztások csak az idő múlásával büntetik meg a mulasztókat. De akkor már az okozott kár alig tehető jóvá. Ki vállal felelősséget az orvosi kar szakmai elidegenedéséért, lemaradásáért?

A könyvtárosok, akik egy kicsit mindig megszállott emberek, nagyon is jól érzik ezt, amikor így kérnek: "Kérjük az Igazgatóság további jóindulatát könyvtárunk működéséhez és fejlesztéséhez". Hiszen a jó könyvtár nem öncélúan dolgozik, hanem más eszközökkel, de csak a korszerűbb gyógyítás és betegellátás szolgálatában áll. Csupán egy csavar vagyunk a nagy gépezetben, részletmunka az egészben. De ha minden csavar a helyén van, ha mindenki teszi, amit tennie kell, ott a gépezet zavartalanul működik." /4/

Az információk hozzáférhetővé tétele az egyik oldal. A másik, hogy az információkat használjuk is. Ehhez szükséges, hogy a szakirodalomban való jártasságot, a jó orvosi munkát erkölcsileg és anyagilag is elismerjék a vezetők. Sokszor hallható, hogy az orvosi munka minősége nem ítéltető meg. Levegősi László már említett cikkében idézünk: "Nem igaz az, hogy a szocialista bürezés elve, a több és jobb munkáért több bér, az orvosok anyagi érdekeltsége a lakosság egészségügyi szükségleteinek színvonalasabb és hatékonyabb kielégítésében, az orvosi munka sajátosságánál fogva, nem oldható meg."/3/

Hogyan? Például: Legyenek a kliniko-patológiai konferenciák magas színvonalúak és látogatásuk ellenőrzően kötelező. Osztályonként vagy összevontan referáló délutánok tarthatók. Kik hogyan, hányszor referálnak stb.? Esetleírások készíthetők a beosztott orvosokkal, a körzeti orvosokkal is. Pályázatok írhatók ki kórházanként, megyénként. A tudományos előadások jutalmazhatók és még számos más lehetőség is adódik, ha keressük. Mind-

ezeket a nyilvánosság előtt erkölcsileg és anyagilag jutalmazni kell. Aki pedig nem vesz részt az ilyen munkában, az érezze annak hátrányos következményeit ugyan csak erkölcsiekben és anyagiakban is.

"Feltétlenül szükséges, hogy a szakirodalmi tájékoztatás lehetőségét és használatának módját a medikusok már egyetemi tanulmányaik során megismerjék" - javasolják ezt a könyvtárosok már évek óta /4/. Itt kellene kezdeni a könyvtári propagandát. De ha ezt eddig elmulasztottuk, akkor az egyes könyvtárkezelők, vagy az OOKDK felkért szakembereinek segítségével ez a mulasztás pótolható. - Éppen megyénk közművelődési tájékoztatójában, a Horizont 73/2. számában olvashatjuk ezt a hírt: "Az olvasóvá nevelés jó módszerét alkalmazzák az ajkai városi könyvtárban már negyedik éve. A művelődési osztállyal és az iskolaigazgatókkal egyetértésben a tanév végén minden 8.osztály szervezeten meglátogatja a felnőtt részleget, ahol a könyvtáros vezetésével bemutatják a könyvtárt a fiataloknak. Így sikerült elérni, hogy az általános iskolából kikerülő valamennyi tanuló ismereteket szerezhessen a könyvtár szolgáltatásairól." - És ezt az orvosegyetemen nem lehet megvalósítani? Vagy a kórházakhoz kerülő fiatal orvosokat nem lehet a könyvtárosnak és a könyvtárnak bemutatni? Persze ehhez könyvtár és könyvtáros is kell!

Jó példával felettes orvosi hatóságainknak és a kórházak vezetőinek kell előljárniuk. Az ő ügyszeretükön mulik, hogy az orvosi könyvtárak szakmai feladataiknak eleget tudjanak tenni. Különösen kezdetben fáradságos és terhes lesz ez a munka. De a teher egyre kisebbé válik,

mert beosztottjaik szakmai műveltségének emelkedése a gyógyító-megelőző munka javulását eredményezi. Ha a megyei tanácsok egészségügyi osztályai ellenőrzéseik során a könyvtárak helyzetét is számonkérik és ellenőrzik, akkor ennek feltétlenül lesz eredménye. De nem csak ellenőrizni kell, hanem anyagi juttatások formájában kedvet is kell csinálniok a könyvtárak igénybevétele mellett. Ekkor aztán joggal elvárhatják, hogy a vezetésükre bízott gépezet minden csavarja a maga helyén jól működjék.

Három nagy magyar szavaival szeretném befejezni és megköszönni, hogy meghallgattak: Széchenyi István ezt írta: "A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma," - De nem csak hatalom szükséges, hanem valami más is. Ezt Bessenyei György szavaival szeretném elmondani: "Az ország boldogságának legfőbb eszköze a tudomány. Ez mentől közönségesebb a lakosok között, az ország annál boldogabb." Aki pedig elzarándokol Berzsenyi Dániel niklai kuriájához, ott az ebédlő falán a következőket olvashatja: "A tudományok mécsék az éjben, a gyakorlat nélkül csak koporsói mécsék."

Az orvosi könyvtár feladata, hogy a tudomány és a gyakorlat találkozását elősegítse.

1. EBERGÉNYI Tiborné: A megyei kórház orvosi könyvtára
ra és hálózata.
Az Orvosi Könyvtáros, 1973, 13, 1, 45-55.
2. HORVÁTH L.: A körzeti egészségügyi szolgálat élet-
és munkakörülményei a Keszthelyi Városi Kórház-
hoz tartozó területen.
Pályamunka, 1972. kézirat.
3. LEVENDEL L.: Orvosokról - orvosi etikáról.
Valóság, 1973, 59-71.
4. NÉMETH Béla - SZEPESI Zoltánné: A magyar orvo-
sok szakirodalmi és tájékoztatási igényeinek vizs-
gálata, 1964.
Az Orvosi Könyvtáros, 1967, 7, Különszám.
5. SZÉKELY Sándor: Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók
Szakszervezete és az OOKDK 1970. június 10-i
szekcióülése.
Az Orvosi Könyvtáros, 1970, 10, 4, 389-400.
6. SZÉKELY Sándor: A szakkönyvtár és a dokumentáció
szerepe az orvosok továbbképzésében.
Az Orvosi Könyvtáros, 1969, 9, 3, 229-254.
7. SZÉKELY Sándor: Az orvosok szakirodalmi tájékozó-
dásának, szakmai művelődésének helyzete Magyar-
országon.
Az Orvosi Könyvtáros, 1970, 10, 4, 363-388.
8. SZEPESI Zoltánné - WAGNER Imre: Az orvosok idő-
mérlege Baranya megyében, 1967-ben.
Az Orvosi Könyvtáros, 1969, 9, 3, 255-305.
9. SZEPESINÉ Benda Mária: Az orvosi könyvtárak mun-
kája Csehszlovákiában.
Az Orvosi Könyvtáros, 1972, 12, 1, 4-14.
10. VINCZE János: Mit vár a kutató a dokumentációs mű-
helytől?
Az Orvosi Könyvtáros, 1971, 11, 2-3, 190-197.

K ö z l e m é n y e k - H i r e k

Szeptemberben középfoku könyvtárosképző szaktanfolyamot indítunk kellő számu jelentkező esetén. A tanfolyamon azok vehetnek részt, akik orvosi könyvtárban, de legalább egészségügyi intézményben dolgoznak és munkahelyük hozzájárul a tanfolyamon való részvételhez. A levelező oktatás tanulmányi elfoglaltsága félévenként 2 alkalommal 3 nap konzultáció és 2 nap vizsga. A tanfolyam önköltséges, a tandíj félévenként kb. 250.-Ft. A jelentkezők felvételi vizsgát tesznek egy idegen /német-angol-orsz/ nyelvből.

Előzetes jelentkezést rövid életrajzzal már most elfogadunk az OOKDK Módszertani Osztályán /1088.Bp.Szentkirályi u. 21./ A felvételi vizsga időpontjáról a jelentkezőket augusztusban értesítjük.

+ + +

1971. végétől a fénylyukkártyák előállításához használt kartont megváltoztattuk, mivel kiderült, hogy annak anyagában nedvesség hatására méretváltozás következik be. Egyidejűleg a réggel teljesen azonos, tökéletesített klisé alkalmazására térünk át.

A régi alapanyagú fénylyukkártyákból bizonyos mennyiséget tartalékolunk, hogy a korábbiakban létesített fénylyukkártás rendszerekhez szükséges, régi típusu fénylyukkártyák iránti igényeket kielégíthessük. Ezt a készletünket /5 ill. 10 ezer pozíciós fénylyukkártyák/ a mai naptól kedvezményes áron /1.- ill. 1,50 Ft/db/ felajánljuk.

Kérjük, szíves megrendelésükben közölgék, hogy a "régí típusu" fénylyukkártyából kérnek.

Tájékoztatásul közölgük, hogy a már említett kartonanyag-változtatáson kívül e fénylyukkártyák minősége nem tér el a jelenleg forgalmazott kártyákétól; a lényeges technikai eszközök ugyanugy megfelelnek, ill. használhatóak mindkét fénylyukkártya "típushoz". Megemlítjük még, hogy az ilyen megrendelésekre szállított fénylyukkártyák "egymás között" azonosak, tehát olyan fénylyukkártyákból állnak, amelyből zárt rendszer építhető fel. A későbbiekben ezekkel azonos, tehát közösen használható fénylyukkártyák szállítására nem tudunk vállalkozni.

Várjuk szíves megrendelésüket a prospektusban megadott címünkre.

OMKDK

Szervezési Csoport
1088 Bp. Reviczky u. 6.

István Wesszprémi - the Biographer

The biography *Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae*, i.e. the biography of Hungarian and Transylvanian physicians published between 1774 and 1784 is of high documentary value for Hungarian medical history research. The *Succinta*, that had been published in a limited edition, was issued anew in two languages between 1960 and 1970. The original language was Latin and had been issued for foreign countries. The value of the data collected with philological accuracy efface deficiencies of the work - disproportion, faulty structure, and the broad interpretation of a physician. In addition to the biographic data, the author reports on the works with reference to the intellectual trends of the period the knowledge of languages, and describes what kind of collections owned by the physicians - minerals, botany, antiquities. By means of the biographies the temporary medicine, including all the disciplines, is being presented. Special emphasis is given to anatomy, pathoanatomy, physiology, epidemiology, public health, veterinary science, medical meteorology, as well as medicamentous treatment and balneotherapy. Psychology, dietetics, botany and medical training are

dealt with. The past and the actual condition of the various disciplines are being discussed.

Special attention is given to relations of Hungarian and foreign physicians and their importance emphasized repeatedly. The data might be of great help in future researches on the relation between Hungarian and European medicine.

Éva KNIH

Activity of the Information Department of the
"Svetozar Markovic" University Library, Belgrade

Originally the library was the Library of the Serbski Liceum containing 552 works in 1850. It became a college library in 1863 and the University Library in 1921. Up to the second worldwar the holdings included humanities, mainly. Thereafter, there was a shift towards natural sciences and acquisitions were of universal character. Presently the library stocks amount to 750.000 volumes with a yearly acquisition of 12.000 volumes. Holdings of periodicals include 7000 titles.

The information department disposes of excellent reference works with a well trained staff. The not seldom puzzling questions are solved with inventiveness. The paper gives a few examples of the "detective work" made to elucidate requested data.

András JABLONKAY

Present and Future Plans of the Kenézy Library
of Debrecen

In the past 3 years there occurred a dynamic development at the University Library of Debrecen. The basis of a uniform university library system has been developed. It includes

1. Central /Kenézy/ Library
2. Branch libraries of the departments
3. Medical students library
4. Department of reprography
5. Book-binding

After internal reconstruction of the library, the improvement of the departmental libraries and the separation of centralized and decentralized function represent the major problem. A block-library has been developed including holdings of four theoretical departmental libraries.

In addition to the conventional library services three new publications have been issued: the list of new acquisitions, a publication reporting on scientific news of the university and library, and the list of titles similar to Current Contents.

By improving information services a more active support of the medical staff of the university is being endeavoured.

The Librarian and Information

In addition to an analysis of the required personal features of a librarian concerned with information two main aspects of information from the viewpoint of the reader are discussed:

- a/ the current knowledge on new issues, and
- b/ assistance in solving particular literary problem.

Gabriella JANTSITS

Study on the Supply of Foreign Dental Journals
by the Marginal Punched Card Method

Recent studies on the literature supply revealed certain inadequacies in some of the medical, specialities. Therefore the periodical supply of dental medicine, including a 10 years period has been studied.

Data of the two-line two-line marginal punched cards were processed according following aspects: acquisition of the periodical according to foreign country, language of the journal, volume, country it is issued, character and subject of the journal, its location according to departments..

Acquisition of Periodicals of the Medical
Libraries During the First Years of the New
Economic System

Former limitation of foreign currency, also for the medical libraries, stopped in 1968. The libraries of the various institutions purchase as many books and periodicals as they wish. However, price conditions /increase in prices/ took over the role of control.

On the basis of the central catalogue changes occurring between 1967 and 1971 have been investigated. Changes during that period amounted to 13,3 per cent. Acquisition of periodicals relevant to biophysics, hygienics, public health, endocrinology, embryology and genetics, immunology, as well as that of abstracting journals showed a most important increase.

The average copy number of periodicals is somewhat under 4. Periodicals purchased in more than 10 copies include 16 per cent of the periodical titles.

The distribution of periodicals according to language and country was found to be adequate, as opposed to the quantity, inasmuch only 1/5 of the most useful 7 to 8 thousand medical-biological journals are available in the country. Conclusion: Stagnation is actually

regression. Pecuniary efforts can, probably not be raised. Solution: An investigation is required concerning a/ what is the amount of the minimal periodical holdings required by the individual types of libraries /in the opinion of the author about the double of the present/, and b/ which are the reprographic or any other conventional library methods /e.g. circulation of journals/ that would permit to widen the scanty periodical assortment.

Maria SZEPESI BENDA

Competition of Medical Libraries /1971-1973/

After having attained a certain state of development further advances of the medical libraries had stopped, seemingly. Therefore the central library initiated a competition in three types of libraries /subcenters, libraries of research institutes, and branch libraries/. There were three prizes for each of the categories, the first prize 3000.-Forints, the second 1500.-Forints and the third 500.- Forints. The maintaining institutions of the three best libraries were to win a challenge cup. Altogether 39 libraries entered the competition. The entry of 4 libraries had not been accepted, since they did not meet basic requirements. During the 2 years of the competition various new information

services have been introduced in the 35 libraries. At the end of the competition a committee of 3 members for each type of library evaluated the activities. The best results were found in the libraries of the subcenters, the poorest in the branch libraries.

The competition was serviceable for the non-competing libraries, inasmuch they could compare their activities to the so to say "standard", on the basis of the competition terms and the attainable scores that have been received by all the libraries.

The center considers to start a new competition in 1975.

Jenő RÉTHELYI

Professional Goals of Medical Libraries

The future of medical libraries depends on the personality of the librarian, primarily whether the librarian will be able to persuade the director - possibly showing no interest for books - on the utility of library services in therapeutics.

To propagate library - reading interest the author advocates: the active part of the librarian in preparing reference works for the compulsory clinical-pathological conferences, abstracting meetings.

It is considered for important to raise interest of district doctors in special literature and the more active support of the local councils.

БИОГРАФ ИШТВАН ВЕСПРЕМИ

Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia, т.е. биография врачей Венгрии и Трансильвании, составленная в периоде от 1774 до 1787 гг., представляет собой важный исторический источник для изучения истории венгерской медицины. Книга была издана в то время в небольшом тираже, а в 1960–70 годы повторно выходила в свет в билингвистическом издании. Оригинальное произведение написано на латинском языке для зарубежных читателей. Собранные и обработанные филологической чёткостью данные книги являются настолько ценными, что затуманивают ошибки: непропорциональность, несовершенную структуру и тот факт, что согласно тогдашнему взгляду в очень широком смысле понимала врачебную профессию ученых. Творчество отдельных врачей-авторов описывает в рамках изложения идейных направлений данной эпохи, подчеркиванием знания языков врачами, кроме того сообщает и данные о том, что какими коллекциями минералов, растений или предметов старинного искусства владели. Посредством биографий как бы показывает тогдашнюю медицину; охватывает все отрасли медицинской науки. Особое внимание уделяет анатомии, патологии, физиологии, эпидемиологии, гигиене, ветеринарной науке, медицинской метеорологии, много занимается фармакотерапией,

бальнеологией, интересуется вопросами психологии, диететики, ботаники, подготовки врачей. Дает обзор о прошлом и настоящем состоянии различных медицинских дисциплин.

Автор уделяет большое внимание на выяснение взаимосвязей между венгерскими и зарубежными врачами; многократно и настоятельно подчеркивает важность последних. Описанные ценные данные могут быть источниками дальнейших исследований взаимоотношения между венгерскими и англосаксонскими, чешскими-моравскими, датскими, французскими, голландскими, итальянскими, польскими, немецкими, австрийскими, румынскими, швейцарскими, турецкими врачами. Книга полезна для занимающихся историей европейской медицины, тем более что латинский язык является одним из двух языков билингвистического издания.

- . -

Эта КНИЖ:

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНФОРМАЦИОННОГО ОТДЕЛА
БЕЛГРАДСКОЙ БИБЛИОТЕКИ УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ СВЕТОЗАР МАРКОВИЧ

Библиотека создана из бывшей библиотеки Сербского лицея, которая в 1850 году имела 552 работы, в 1863 году была превращена в библиотеку ВУЗ-а, а в 1921 году — университета. До второй мировой войны фонд библиотеки состоял из работ гуманитарной дисциплины, затем сдвигался в направление естественных наук и

комплектование получило универсальный характер.

В настоящее время Библиотечный фонд содержит 750.000 томов и пополняется ежегодно на 12.000 томов. Периодики содержат 7.000 заглавий. Особенно хорошим является реферативный фонд подручной библиотеки информационного отдела библиотеки, сотрудники научно хорошо подготовлены и с изобретательностью решают проблемы обращающихся к ним читателей, которые нередко представляют собой "загадки". В статье описан конкретный процесс "детективного" выявления отдельных данных.

Андраш ЯБЛОНКАИ:

СОСТОЯНИЕ И ПЛАНЫ ДЕБРЕЦЕНСКОЙ БИБЛИОТЕКИ ИМЕНИ КЕНЕЗИ

Библиотека медицинского института, после многих десятков лет деятельности за последние 3 года показала динамическое развитие. Были созданы основы единой библиотечной системы со следующим расчленением:

1. Центральная Библиотека "имени Кенези/
2. Сеть местных подчиненных медицинских библиотек в институтах-клиниках
3. Библиотека медиков
4. Полиграфический Отдел
5. Переплётный цех.

После изменения внутренней структуры и функционирования /создание читальни книг и

журналов, научного клуба и исследовательской комнаты, получение быстро-копировального аппарата, и т.п./ основным заданием является реформирование сети библиотек кафедр, разделение централизованных и децентрализованных функций. В этом отношении также сделаны шаги, создана экспериментальная блоковая библиотека из библиотек 4 институтов теоретического характера. Сообщений об опыте еще нет.

Библиотека имени Канези кроме обыкновенных библиотечных обслуживаний выпускала три библиотечного-информативного издания, рассчитанного на читателей: список новых работ, научные известия университета и библиотеки, издание быстрой информации типа Current Contents, в котором публикуются содержания свыше 70 клинико-медицинских журналов, которые получает университет, очень быстро, через 2 недели после выхода в свет журналов.

Библиотека стремится оказывать помощь врачам и студентам университета посредством усовершенствования обслуживаний.

- . -

Рожа ШОМЛАИ МАЙОРОШ:

БИБЛИОТЕКАРЬ И ИНФОРМАЦИОННАЯ РАБОТА

В статье, в основном не содержащей ничего нового, но написанной весьма убежденно, наряду с описанием характеристик личности, требуемых от информационного библиотекаря,

излагается информационная работа с учетом двух аспектов: для читателя необходимо а/ получить непрерывный обзор о новых данных специлитературы, б/ получить информации по конкретно возникающим вопросам специлитературы.

Автор рассматривает проблемы информационной работы субъективно, со стороны библиотекаря, но в положительном смысле.

Габриелла ЯНЧИЧ:

АНАЛИЗ СНАБЖЕНИЯ ЗАРУБЕЖНЫМИ
ЗУБОВРАЧЕБНЫМИ ЖУРНАЛАМИ МЕТОДОМ
ПЕРФОКАРТ

Анализ снабжения специлитературой, выполненный в последние годы оказался неудовлетворительным в некоторых отраслях. В качестве эксперимента проводили исследование снабжения стоматологии специальными журналами за последние 10 лет. В статье изложена методика обработки данных.

Зарегистрирование данных на двухрядных краевых перфокартах проводилось по следующему принципу; девизная стоимость журнала, язык, том, страна издания, характер и профиль журнала, институт, где находится журнал.

ДИНАМИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ КОМПЛЕКТОВАНИЯ
ЖУРНАЛОВ В СЕТИ МЕДИЦИНСКИХ БИБЛИОТЕК
ЗА ПЕРВЫЕ ГОДЫ НОВОЙ СИСТЕМЫ
УПРАВЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВА

От 1968 года сеть медицинских библиотек в Венгрии освобождалась также от бывших девизных ограничений: каждый институт может комплектовать свой фонд книгами и журналами по свободной воле, со времени прекращения дотации определяющим фактором является изменение цен /постепенное удорожание/.

В статье дается анализ изменений в периоде 1967-71 гг. на основании каталога сетевого центра.

В этом периоде изменения составляют всего 13.3%. Наиболее значительное повышение наблюдалось в области биофизики, организации здравоохранения, гигиены, эндокринологии, эволюции-генетики, иммунологии и в связи с реферативными карточками.

Средний тираж журналов не достигает 4. Журналы, на которые подписывают тиражом больше 10, составляют 16% периодиков.

Распределение журналов по языкам и странам удовлетворительно, однако в отношении объема дело другое: в страну поступает лишь 1/5 7-8000 медико-биологических журналов, известных во всем мире как ценные журналы.

Из этого можно сделать вывод, что стагнация в основном является регрессией. Вероятно, что невозможно усилить финансовые затраты. Решение проблемы: необходимо установить, что а/ какой минимальный журнальный фонд требуется в библиотеках различного характера /по нашему мнению прибл. в два раза больше настоящего/ и б/ какими репрографическими и может быть другими, обыкновенными библиотечными методами /например, обход журналов/ могли бы восполнить недостаточно широкий выбор журналов.

Мария С. БЕНДА:

СОРЕВНОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ БИБЛИОТЕК
/1971-1973 гг./

После достижения определенного уровня за последние годы развитие сети медицинских библиотек, казалось бы, приостановилось. Поэтому центр сети открывал соревнования для трех типов библиотек /подцентры, библиотеки центральных научно-исследовательских институтов, так наз, подчиненные библиотеки/. В каждой категории определяли 3 премии: первая составляла 3.000 форинтов, вторая - 1.500; третья - 500 форинтов и подарок в виде книг. Для институтов 3 библиотек, достигающих лучших результатов, предлагали переходящий кубок. Всего 39 библиотек дало заявку на соревнование, из которых 4 не могли принимать, так как они не

удовлетворяли основным требованиям. 35 библиотек участвовали в соревновании и за 2 года внедряли ряд новых информационных обслуживаний /"recherche"-деятельность, справочно-библиографическая система, переводы, кроме того, для усовершенствования обслуживания в ряде библиотек заготовили аппараты быстрого копирования/.

По окончании соревнований комиссия из 3 членов оценивала результаты. Лучшими оказывались библиотеки подцентров, наиболее низкого количества очков получили подчиненные библиотеки.

Соревнование оказало благоприятное влияние и на несоревнующие библиотеки, так как присланные предусловия соревнования и достигаемые очки служили "нормативом", с которым могли себя сопоставить.

Повидимому следующее соревнование устроится в 1975 году.

- . -

Иене РЕТХЕЙИ:

СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЗАДАЧИ МЕДИЦИНСКИХ БИБЛИОТЕК

Автор доказывает на основании анализа данных, что перспективы медицинских библиотек наряду с взаимодействием и организационной работой зависят прежде всего от местных ведущих органов и лично от библиотекаря, т.е. от того, что он способен-ли продемонстрировать

директору, который может не считать библиотеку важной, что библиотечные обслуживания весьма полезны для лечебной работы.

В интересах оживления библиотечной специлитературной деятельности рекомендует проводить обязательные клинико-патологические конференции, реферативные конференции, для которых библиотекарь перерабатывает специлитературу.

Автор считает важным усиление заинтересованности участковых врачей в изучении специлитературы и предлагает местным советам специально заниматься проблемами специблиотек.

